

ARBEIDSMARKTDYNAMIEK IN EN TUSSEN DE BELGISCHE GEWESTEN EN PROVINCIES

Jaarlijkse bewegingen van jobs en werknemers
op basis van de periode 2014 tot 2016

Tim Goesaert & Ludo Struyven

Dynam Review 2018/1

Deze uitgave kwam tot stand in het kader van Dynam-Reg, een samenwerkingsverband tussen RSZ, BISA, Departement WSE, IWEPS en HIVA-KU Leuven

COMMENTAAR IS WELKOM tim.goesaert@kuleuven.be; ludo.struyven@kuleuven.be

KU Leuven
HIVA ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING
Parkstraat 47 bus 5300, 3000 LEUVEN, België
hiva@kuleuven.be
<http://hiva.kuleuven.be>

© 2018 HIVA KU Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud

1 Inleiding	5
2 Evolutie op de Belgische arbeidsmarkt	7
3 De tewerkstellings- en werknemersdynamiek op gewestelijk niveau	10
3.1 Macrodynamic van de arbeidsmarkt per gewest	10
3.2 Sectorale verschillen in macrodynamic tussen de gewesten	15
4 De tewerkstellingsdynamiek op provinciaal niveau	20
4.1 Macrodynamic van de arbeidsmarkt per provincie	20
4.2 Sectorale verschillen in macrodynamic tussen de provincies	22
5 Bijlage	23

Dynam-Reg is een lopend project waarin de regionale dynamiek van de Belgische arbeidsmarkt in beeld wordt gebracht, voortbouwend op de Dynam-methodologie. Het doel van het project is de integratie van de vestigingsplaatsinformatie van ondernemingen in de bestaande Dynam-dataset, waarvoor in 2011-2014 de basis is gelegd door RSZ en HIVA-KU Leuven, met steun van Federgon, en deze verder aan te vullen en uit te breiden. Hiermee wordt het niet alleen mogelijk om een overzicht te geven van het aantal arbeidsplaatsen in elk van de drie gewesten, bijkomend is het mogelijk om de dynamiek achter deze cijfers bloot te leggen: de bruto toe- of afname van het aantal arbeidsplaatsen en werkgevers, de in- en uitstroom van werknemers in elk gewest, de interne verschuivingen binnen multiregionale ondernemingen (ondernemingen die actief zijn in meerdere gewesten).

Het Dynam-Reg project richt zich op reële trends op de arbeidsmarkt en bouwt dan ook verder op de methodologie die erop gericht is de effecten van schijnbare starters en stopzettende bedrijven, en van schijnbare jobcreatie en jobdestructie uit te zuiveren. De uitgebreide Dynam-dataset laat toe om voor de volledige populatie van werknemers de plaats van tewerkstelling te integreren, terwijl tot op heden enkel van ondernemingen actief in één enkel gewest (uniregionale ondernemingen) de regionale kenmerken gebruikt werden.

Deze uitbreiding komt tot stand in een samenwerkingsverband met de drie regionale overheden en wordt gecoördineerd door RSZ en HIVA-KU Leuven. De regionale ondersteuning wordt gedragen door IWEPS (l'Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique), BISA (Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse) en het Departement WSE (Werk en Sociale Economie) van de Vlaamse Administratie.

Alle cijfers in deze Dynam Review zijn gebaseerd op originele Dynam en Dynam-Reg data voor de volledige populatie van loontrekkenden (inclusief alle overheidsdiensten). Als cijfers worden overgenomen, geldt volgende bronvermelding:

Bron: Dynam en Dynam-Reg, een samenwerking tussen RSZ - BISA - IWEPS - Departement WSE - HIVA-KU Leuven

Opgedragen aan Caroline Vermandere, die zich als onderzoeker bij de KU Leuven en HIVA engageerde voor de ontsluiting van administratieve data voor onderzoek. Zij is co-auteur van de working paper "De regionale jobdynamiek in tijden van crisis en heropleving. Een vergelijkende analyse van Brussel, Vlaanderen en Wallonië (2012)".

1 | Inleiding

In deze review bespreken we de dynamiek op de Belgische arbeidsmarkt voor de periode 2014 tot 2016 op basis van de meest recente Dynam-Reg cijfers. Typisch voor Dynam en Dynam-Reg is de focus op het geaggregeerde beeld dat wordt gevormd vanuit alle types van transities van alle werknemers in en uit ondernemingen. De vele microdynamieken op, naar en van de arbeidsmarkt worden samengevoegd om de macrodynamieken van de arbeidsmarkt in kaart te brengen en te analyseren. We bespreken de dynamiek van werknemers(instroom/uitstroom) en van tewerkstelling (bijkomende/verdwijnende jobs), zoals in eerdere publicaties. We hebben hierbij aandacht voor de jobcreatie en -destructie binnen Belgische ondernemingen en de impact voor de tewerkstelling binnen de drie gewesten, de toe- of afname van het aantal arbeidsplaatsen per Gewest in elk van deze ondernemingen. Voor wat betreft de jobdynamiek spreken we van jobcreatie en jobdestructie als het gaat om de jobs die er bijkomen of verdwijnen als gevolg van de groei en krimp op Belgisch niveau van de onderneming in haar geheel. De jobtoename en jobafname op gewestelijk of provinciaal niveau is het resultaat van de groei/krimp van ondernemingen binnen een gewest of provincie. De jobdynamiek valt te onderscheiden van de werknemersdynamiek: voor dit laatste hanteren we de begrippen in- en uitstroom van werknemers, zowel voor het Belgische niveau als het gewestelijke en provinciale niveau¹.

Bovendien richten we ons bijkomend op het subregionale niveau, zodat de dynamiek binnen de provincies en de verschillen tussen de provincies duidelijk wordt. Het is de eerste maal dat we deze regionale oefening - op basis van de plaats van de tewerkstelling tot op subregionaal niveau - konden maken en hierover in deze Dynam Review per provincie rapporteren.

Een eerste hoofdstuk bekijkt de jobcreatie op Belgisch niveau. Het volgende hoofdstuk kijkt naar de trends op gewestelijk niveau, zowel wat de tewerkstelling (jobs) als de werknemersbewegingen betreft. In het laatste hoofdstuk wordt het subregionale niveau van macrodynamieken - de tien Belgische provincies en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - nader in kaart gebracht. Het kaderstuk op de volgende bladzijde gaat verder in op de gehanteerde definities.

¹ Voor een toelichting bij de begrippen en de methodologie, zie Goesaert, T., Struyven, L., & Vets, P. (2016). *Decompositie van de regionale tewerkstellingsdynamiek. Methodologische nota in het kader van Dynam Review 3*. Leuven: HIVA; Van Mellaert, L., Geurts, K., Heylen, V., Ramioul, M., Vets, P. & Struyven, L. (2013). *Het belang van de Dynam-correctiemethode voor het bestuderen van de dynamiek op de Belgische arbeidsmarkt. Beleidsrapport STORE-B-13-004*. Leuven: Steunpunt Ondernemen en Regionale Economie.

Overzicht begrippen en definities

Netto-evolutie - jobcreatie/jobdestructie - totaal aantal arbeidsplaatsen

Binnen elke onderneming wordt de som gemaakt van het aantal werknemers die in de verschillende vestigingen actief zijn, zowel in het startjaar als in het eindjaar. Begin en eindpunt liggen hierbij op het eind van het tweede semester, namelijk 30 juni. Het verschil tussen begin- en eindpunt levert de netto-evolutie op die al naargelang ze positief of negatief is op niveau van de onderneming beschouwd wordt als jobcreatie of jobdestructie. Doordat deze oefening op ondernemingsniveau gebeurt kan een onderscheid gemaakt worden naar sector, grootte van de onderneming en type onderneming (groeiend of krimpend, startend of stoppend).

Regionale toename/afname:

De tewerkstelling van de werkgevers wordt per Gewest uitgesplitst. Indien de tewerkstelling van een werkgever in Gewest A groter is op het einde van de referentieperiode dan aan het begin van de referentieperiode, en in Gewest B kleiner, dan is er een regionale toename in Gewest A en een regionale afname in Gewest B. Voor werkgevers die in de referentieperiode (30 juni jaar t-1 – 30 juni jaar t) enkel tewerkstelling hadden in 1 Gewest, komt dit neer op het bepalen van de jobcreatie of jobdestructie. Voor werkgevers met tewerkstelling in meerdere Gewesten, is de jobcreatie of jobdestructie het nettoresultaat van de toenames/afnames in de verschillende Gewesten. Het verschil tussen regionale toename en afname geeft de netto-evolutie van de regionale tewerkstelling.

In- en uitstroom van werknemers

In Dynam wordt naar de meest basale stromen op de arbeidsmarkt verwezen als instroom en uitstroom. Het gaat hier dan telkens om de instroom in en de uitstroom uit een RSZ-plichtige onderneming. Net als bij de werkgelegenheidsdynamiek wordt de werknemersdynamiek gemeten op ondernemingsniveau door het personeel op twee tijdstippen met elkaar te vergelijken. Concreet wordt het werknemersbestand op 30 juni van het jaar t-1 vergeleken met dat op 30 juni van het jaar t.

Wanneer een werknemer van een RSZ-plichtige onderneming niet teruggevonden wordt in de DmfA- aangifte van het jaar t-1, maar wel van het jaar t spreken we van instroom (Davis en Haltiwanger 1999). Analooeg wordt een uitstroom geregistreerd wanneer een werknemer die op 30 juni t-1 nog werkzaam was bij de onderneming niet meer geregistreerd wordt op 30 juni t (Davis en Haltiwanger 1999).

Het verschil tussen instroom en uitstroom op ondernemingsniveau is de nettotewerkstellingsevolutie. Indien we het verschil tussen instroom en uitstroom op regionaal niveau bekijken dan bekomen we het netto saldo van de in- en uitstroom. Werknemers die reeds in de onderneming actief waren, maar in een andere vestiging tewerkgesteld waren worden niet meegeteld als in-of uitstroom, ook al gaat het om een verschuiving van het ene gewest naar het andere binnen de onderneming.

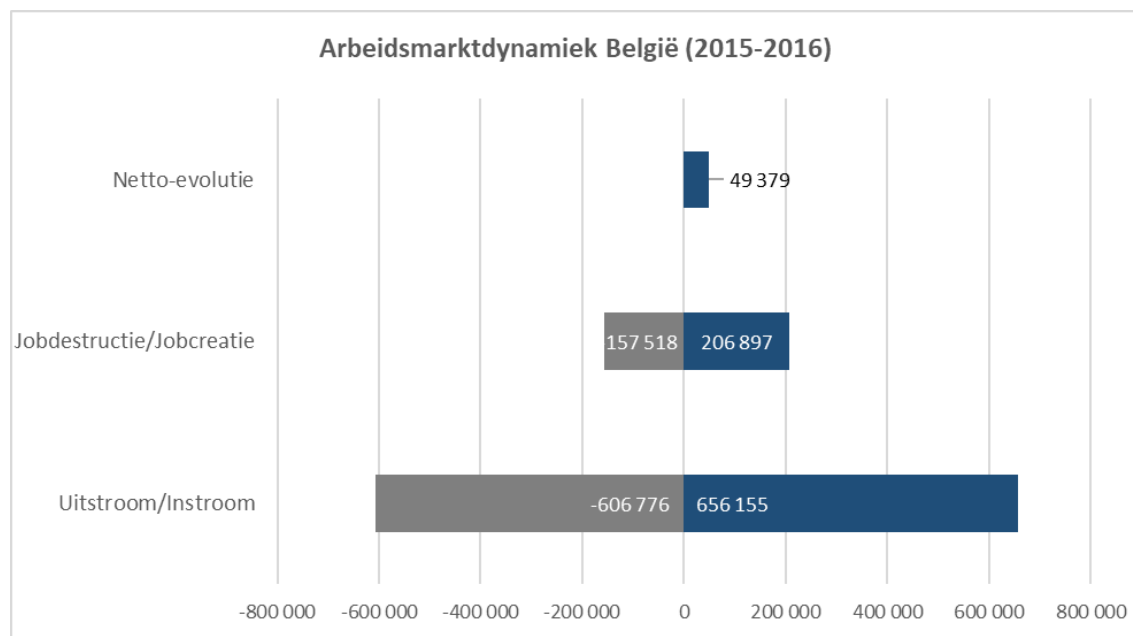
Berekening van graden - gemiddeld aantal arbeidsplaatsen

Om het niveau van de dynamische cijfers (toename/afname/instroom/uitstroom) binnen een Gewest, sector, ... te kunnen interpreteren, moeten we deze vergelijken met de totalen van de tewerkstelling binnen het Gewest, de sector, ... Hiervoor nemen we de gemiddeldes van het aantal arbeidsplaatsen per gewest, sector, ... in het begin en op het eind van elke periode. Het zijn ook deze gemiddeldes die in de noemer voorkomen voor de berekening van percentages.

2 | Evolutie op de Belgische arbeidsmarkt

Voor we ingaan op de regionale en subregionale dynamieken staan we stil bij de tewerkstellings-evolutie op Belgisch niveau. Figuur 1 geeft in één beeld de verschillende componenten en lagen van de arbeidsmarktdynamiek binnen de Dynam-context weer. Tussen juni 2015 en juni 2016 werden er netto 49 379 arbeidsplaatsen gecreëerd door Belgische ondernemingen, op een totaal van 3 889 405 arbeidsplaatsen² (een groei van 1,3%). Deze bovenste laag vormt slechts het topje van de ijsberg. De bijgekomen arbeidsplaatsen zijn het resultaat van twee te onderscheiden componenten, namelijk 206 897 gecreëerde jobs bij groeiende of startende Belgische ondernemingen en 157 518 verdwenen jobs bij krimpende of stoppende ondernemingen (de tweede laag in de ijsberg-grafiek). Deze jobcreatie en jobdestructie brengen op hun beurt een dynamiek mee van in- en uitstroom van werknemers in deze ondernemingen (de derde laag). Deze dynamiek bij werknemers is typisch driemaal zo groot als de dynamiek van de jobs (tewerkstellingsdynamiek) (Heylen, Vandekerckhove, Vets, & Struyven, 2013). De instroom van werknemers omvat immers niet enkel de aanwervingen voor de bijkomende tewerkstelling (uitbreidingsvraag) maar ook voor de vervanging van werknemers die de onderneming verlaten (vervangingsvraag). In totaal stroomden 656 155 werknemers in een onderneming, terwijl 606 776 werknemers uit een onderneming stroomden - om niet meer als werknemer actief te zijn, of om naar een andere onderneming te trekken.

Figuur 1 Lagen en componenten van de tewerkstelling- en werknemersdynamiek voor België (2015-2016)

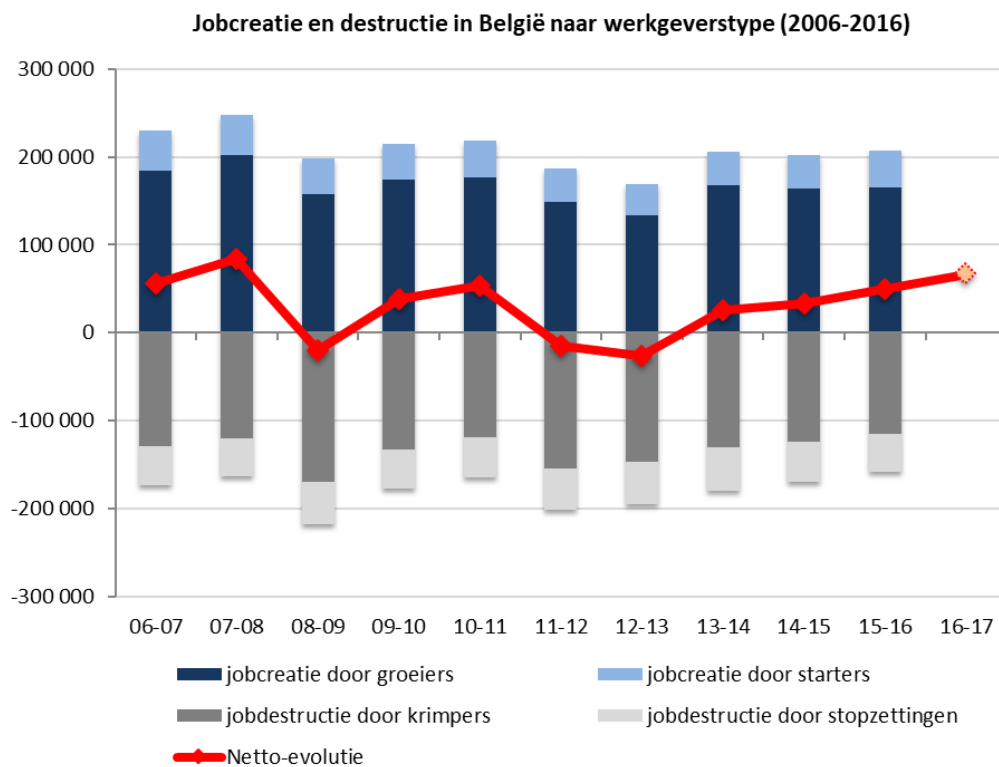

² We bekijken hier het gemiddelde aantal arbeidsplaatsen, telkens gemeenten op 30 juni van 2015 en 2016.

Figuur 2 toont de evolutie van deze bruto jobcreatie en -destructie over een periode van 10 jaar. Voor het derde jaar op rij is er sprake van een netto toename van de tewerkstelling. In de periode 2014-2015 ging het nog om 32 669 bijkomende arbeidsplaatsen, in 2013-2014 ging het over 25 700 jobs. Deze stijging is in hoofdzaak toe te schrijven aan de daling van de bruto jobdestructie, en slechts in mindere mate aan een stijging van de jobcreatie. De evolutie tot 2016 toont dat de jobcreatie (de bovenste balk in figuur 2) nog niet op het peil lag van voor de crisis in 2008. Dat het peil van jobdestructie jaar na jaar daalt, heeft niet alleen te maken met het feit dat de golf van herstructureringen ten gevolge van de crisis is uitgewerkt. De maatregelen met betrekking tot een latere uittrede uit de arbeidsmarkt zorgen er ook voor dat de krimp van ondernemingen door natuurlijke afvloeiingen afgeremd wordt.

Tabel 1 verduidelijkt dit verder. De jobdestructiegraad (gemeten als de jobdestructie t.o.v. het totaal aantal arbeidsplaatsen) was in 2013-2014 nog 4,7% en in 2014-2015 4,4%, terwijl deze in de periode 2015-2016 4% bedraagt. De jobcreatiegraad was de laatste drie periodes stabiel rond 5,3%. Netto levert dit een groei op van 1,3%, ten opzichte van 0,9% en 0,7% in de voorgaande jaren.

Figuur 2 Tewerkstellingsdynamiek voor België naar werkgeverstype (2006-2016)

Voor de periode 2016-2017 is de netto-evolutie reeds gekend: de stijging van de voorbije jaren wordt verder gezet met 66 352 arbeidsplaatsen. De brutocomponenten zijn echter nog niet gekend. De verwachtingen hiervoor zijn zowel een toename van de jobcreatie, gecombineerd met een afname van de jobdestructie.

Tabel 1 Tewerkstellingsdynamiek voor België (# en %, 2011-2016)

Periode	Jobcreatie		Jobdestructie		Netto-evolutie	
	#	%	#	%	#	%
2015-2016	206 897	5,3	157 518	4,0	49 379	1,3
2014-2015	202 526	5,3	169 857	4,4	32 669	0,8
2013-2014	205 354	5,4	179 654	4,7	25 700	0,7
2012-2013	168 994	4,4	194 599	5,1	-25 605	-0,7
2011-2012	186 996	4,9	201 494	5,2	-14 498	-0,4

In wat volgt gaan we dieper in op enkele regionale, subregionale en sectorale verschillen. De volgende sectie kijkt naar de dynamiek binnen en tussen de gewesten. Daarna volgt een bespreking van de dynamiek binnen en tussen de provincies en het Brussels Gewest.

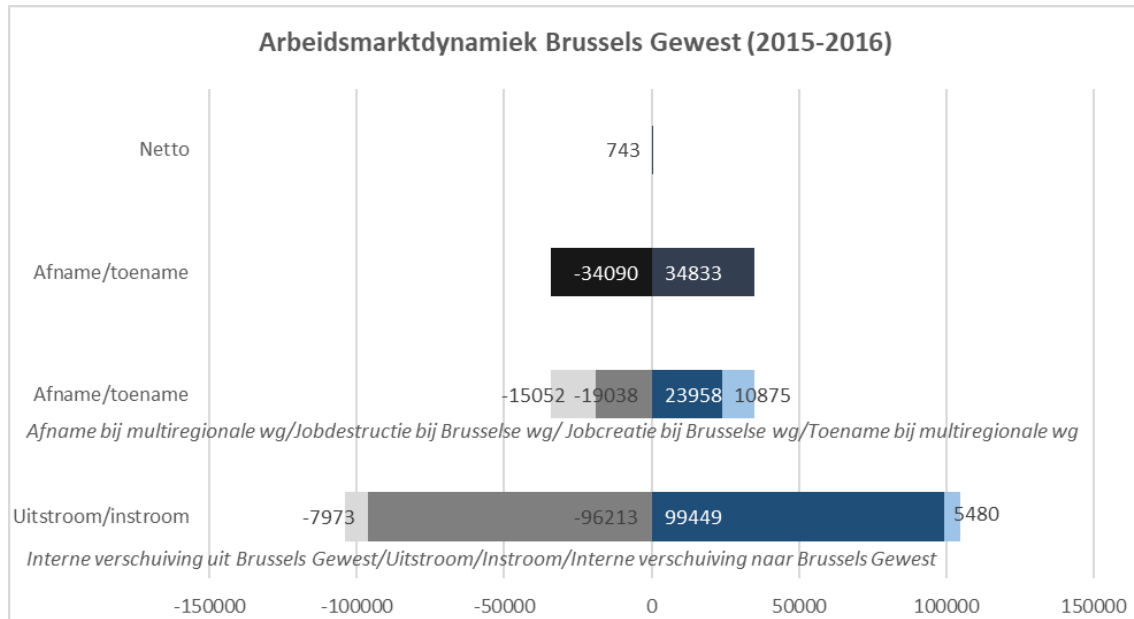
3 | De tewerkstellings- en werknemersdynamiek op gewestelijk niveau

De federale jaar-op-jaar arbeidsmarktdynamiek verbergt mogelijke verschillen op regionaal niveau. Deze worden in deze sectie verder toegelicht. We beschouwen opnieuw alle elementen die binnen Dynam-Reg berekend worden en richten hierbij onze blik op het vestigingsniveau, de plaats waar of van waaruit mensen tewerkgesteld worden. Figuur 3, Figuur 4 en Figuur 5 (de gewestelijke ijsberg-grafieken) vatten deze dynamiek voor de drie gewesten samen. We onderscheiden hierin de netto-evolutie van de regionale tewerkstelling, die op zijn beurt de resultante is van de toename of afname van het aantal arbeidsplaatsen binnen de vestigingen in een gewest. We maken een onderscheid tussen ondernemingen die enkel vestigingen hebben in één gewest (uniregionale ondernemingen) en ondernemingen die vestigingen hebben in meerdere gewesten (multiregionale ondernemingen). Voor de uniregionale ondernemingen volgt uit de methodologie dat de toe- of afname samenvalt met de job-creatie of -destructie voor dit gewest. Voor de multiregionale ondernemingen kan de regionale toename of afname afhangen van de verschuiving van werknemers naar of vanuit vestigingen in de andere gewesten. De groei of krimp van vestigingen is zowel het resultaat van de in- en uitstroom van werknemers naar en uit deze vestigingen als van de werknemers die verschuiven tussen vestigingen van dezelfde onderneming. Ook deze interne stroomgegevens zitten in de grafieken.

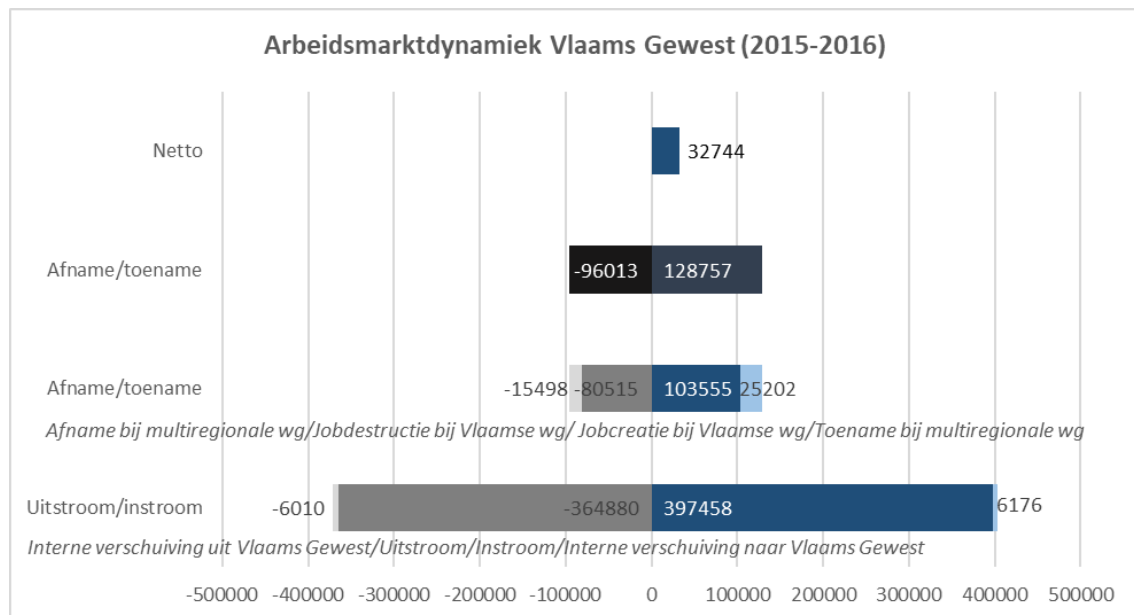
3.1 Macrodynamiek van de arbeidsmarkt per gewest

Uit onderstaande figuren volgt reeds een eerste beeld van de regionale tewerkstelling. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komen er netto 743 arbeidsplaatsen bij, ten opzichte van 32 744 in het Vlaams Gewest en 15 892 in het Waals Gewest. De bruto toe- en afname bij multiregionale werkgevers speelt een grotere rol in het Brussels Gewest. Ook de interne verschuivingen van en naar het Brussels Gewest zijn een belangrijke factor: 5 480 arbeidsplaatsen worden naar het Brussels Gewest verschoven, terwijl 7 973 arbeidsplaatsen verschuiven naar de andere gewesten. Dit belang van multiregionale ondernemingen hoeft niet te verbazen: ongeveer de helft van de Brusselse werkgelegenheid zit bij dit type ondernemingen, tegenover een derde van de Vlaamse en Waalse werkgelegenheid. Het toont dan ook het atypische karakter van het gewest als grootstedelijke metropool en hoofdstad van België en Europa. Typerend voor Brussel is concentratie van de economische activiteiten binnen een beperkte oppervlakte. Ondernemingen die zich op heel België richten, hebben hun hoofdzetel vaak in het Brussels Gewest. Bijgevolg is voor de arbeidsmarkt de interactie met de andere gewesten verhoudingsgewijs belangrijker. Deze interactie wordt gekenmerkt door zowel inwaartse als uitwaartse verschuivingen van werknemers. We lichten in wat volgt deze bewegingen verder toe.

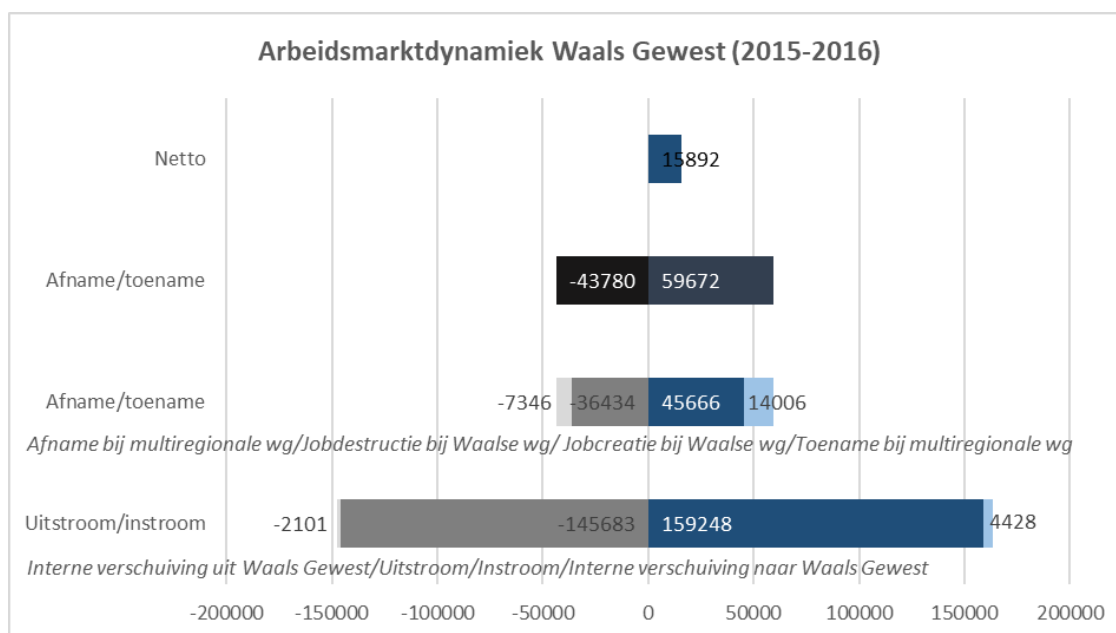
Figuur 3 Tewerkstelling- en werknemersdynamiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2015-2016)

Figuur 4 Tewerkstelling- en werknemersdynamiek in het Vlaams Gewest (2015-2016)

Figuur 5 Tewerkstelling- en werknemersdynamiek in het Waals Gewest (2015-2016)

Tabel 2 herhaalt deze cijfers, met aandacht voor zowel de absolute als relatieve prestaties³. Uit de vorige sectie bleek dat de Belgische tewerkstelling in de periode 2015-2016 een netto aangroei van 1,3% kende. Onderliggend zijn het Vlaams en Waals Gewest de motor van deze toename: beide kennen een netto toename van 1,5%. De tewerkstellingsgroei in het Brussels Gewest blijft hierop achter: het aantal arbeidsplaatsen blijft quasi stabiel, met een netto groei van 0,1%. Deze netto-evolutie toont echter maar een deel van het verhaal. Als we inzoomen op de verschillende bruto-componenten, krijgen we een ander beeld. Het Brussels Gewest kent een gelijkaardige procentuele bruto toename van de tewerkstelling ten opzichte van het Vlaams en Waals Gewest (5,6% tegenover respectievelijk 5,7% en 5,8%). De lagere netto-aangroei is te verklaren door een hogere procentuele afname van de tewerkstelling (5,5% tegenover telkens 4,3% in de andere gewesten).

Tabel 2 Regionale tewerkstellingsdynamiek (2015-2016)

Gewest	Netto evolutie	Toename	Afname	Instroom	Interne verschuiving naar gewest	Uitstroom	Interne verschuiving uit gewest
BHG	743	34 833	34 090	99 449	5480	96 213	7 973
Vlaams Gewest	32 744	128 757	96 013	397 458	6176	364 880	6 010
Waals Gewest	15 892	59 672	43 780	159 248	4428	145 683	2 101
Totaal (BE)	49 379	206 897	157 518	656 155	16084	606 776	16 084

Gewest	Netto evolutie	Toename	Afname	Instroom	Interne verschuiving naar gewest	Uitstroom	Interne verschuiving uit gewest
BHG	0,1%	5,6%	5,5%	16,1%	0,9%	15,5%	1,3%
Vlaams Gewest	1,5%	5,7%	4,3%	17,7%	0,3%	16,3%	0,3%
Waals Gewest	1,5%	5,8%	4,3%	15,5%	0,4%	14,2%	0,2%
Totaal (BE)	1,3%	5,3%	4,0%	16,9%	0,4%	15,6%	0,4%

De jaar-op-jaar stromen kunnen we vergelijken met 2014-2015, het eerste jaar waarvoor volledig correcte cijfers op basis van de vestigingsplaats konden worden berekend. Vergelijken we de cijfers

³ Om dubbeltellingen te vermijden is het totaal van de toename resp. afname op Belgisch niveau de jobcreatie en jobdestructie voor Belgische ondernemingen, waarbij we corrigeren voor de interne verschuivingen binnen de multiregionale ondernemingen.

2015-2016 met het voorgaande jaar (Tabel 3) dan valt de hogere nettogroei binnen het Waals Gewest op: deze ligt voor de periode 2015-2016 bijna een procentpunt hoger dan het voorgaande jaar. Dit wordt gedreven door beide componenten van jobtoename en -afname. De bruto toename van het aantal arbeidsplaatsen in Waalse vestigingen is hoger en de afname van de tewerkstelling in krimpende vestigingen ligt lager dan in de periode 2014-2015. Ook het Vlaams Gewest kent een hogere netto tewerkstellingsgroei, wat toe te wijzen valt aan een lagere afname van de tewerkstelling in de krimpende vestigingen. De toename over beide jaar-op-jaar periodes blijft constant. Het Brussels Gewest kent dan weer een lagere netto-evolutie ten opzichte van het vorige jaar dan de twee andere gewesten. De bruto afname van de tewerkstelling ligt in de periode 2015-2016 dan wel lager dan in het voorgaande jaar, maar de tewerkstellingstoename kende evenzeer een krimp, van 6,1% in 2014-2015 tot 5,6% in 2015-2016. Waarbij dient opgemerkt dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2014-2015 met 6,1% afgetekend boven het peil van de andere gewesten lag.

Tabel 3 Regionale tewerkstellingsdynamiek (2014-2015)

Gewest	Netto evolutie	Toename	Afname	Instroom	Interne verschuiving naar gewest	Uitstroom	Interne verschuiving uit gewest
BHG	2 098	37 688	35 590	97 726	6470	93 228	8 870
Vlaams Gewest	24 320	127 344	103 024	377 033	8676	355 358	6 031
Waals Gewest	6 251	55 406	49 155	150 409	4837	143 913	5 082
<i>Totaal (BE)</i>	<i>32 669</i>	<i>202 526</i>	<i>169 857</i>	<i>625 168</i>	<i>19983</i>	<i>592 499</i>	<i>19 983</i>

Gewest	Netto evolutie	Toename	Afname	Instroom	Interne verschuiving naar gewest	Uitstroom	Interne verschuiving uit gewest
BHG	0,3%	6,1%	5,8%	15,8%	1,0%	15,1%	1,4%
Vlaams Gewest	1,1%	5,7%	4,7%	17,0%	0,4%	16,0%	0,3%
Waals Gewest	0,6%	5,5%	4,8%	14,8%	0,5%	14,2%	0,5%
<i>Totaal (BE)</i>	<i>0,8%</i>	<i>5,3%</i>	<i>4,4%</i>	<i>16,2%</i>	<i>0,5%</i>	<i>15,4%</i>	<i>0,5%</i>

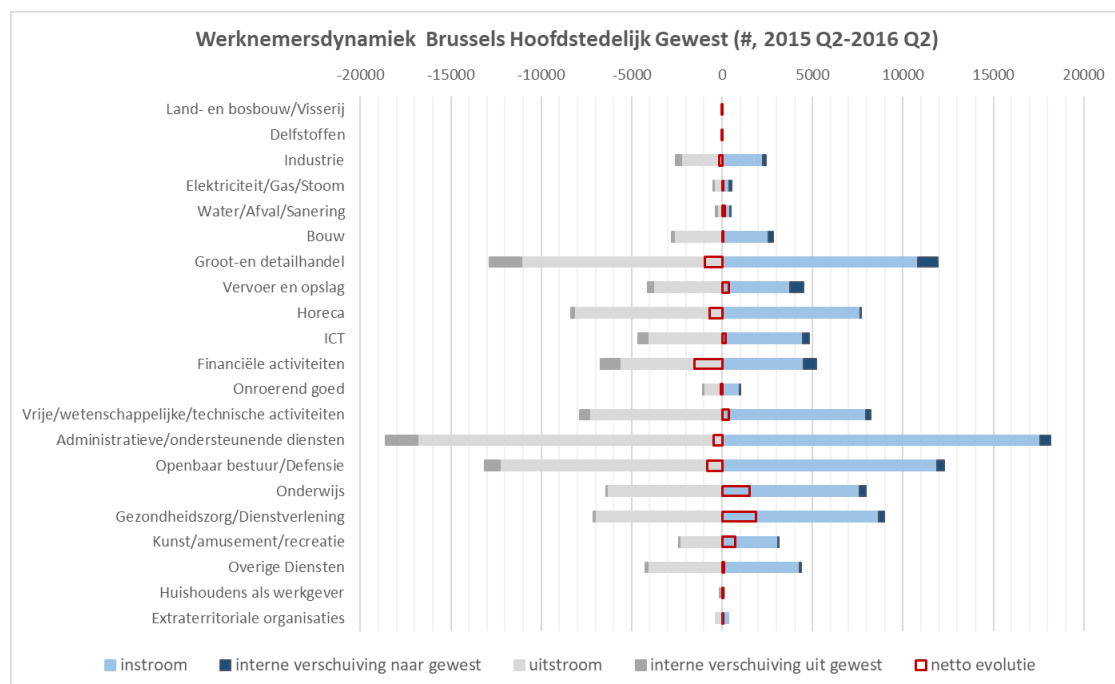
Indien we de onderliggende werknemersstromen bekijken dan valt de stijging van het aantal aanwervingen op: In de periode 2015-2016 was de instroomgraad 16,9% ten opzichte van 16,2% in de periode 2014-2015. We zien een zelfde evolutie bij de drie gewesten: een toename van 0,7 procentpunt in het Vlaams en Waals Gewest en van 0,3 procentpunt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De uitstroomgraad is in de periode 2015-2016 ook hoger ten opzichte van de periode 2014-2015, maar de toename is minder uitgesproken: 0,2 procentpunt op Belgisch niveau. In deze betere economische context stromen meer werknemers in en uit ondernemingen en nemen zowel de uitbreidings- als de vervangingsvraag toe. Op het niveau van de onderneming detecteren we dit proces als een grotere toename bij groeiende ondernemingen en een beperktere afname bij krimpende ondernemingen.

Het belang van interne verschuivingen bij multiregionale ondernemingen, tot slot, is voor beide opeenvolgende periodes ongeveer gelijkaardig. Beschouwen we puur het aanwervingsgedrag van ondernemingen in het Brussels Gewest in de periode 2015-2016 dan zou het aantal arbeidsplaatsen in het Gewest met 0,6% (of 16,1%-15,5%) zijn toegenomen. Doordat er echter een bijkomende verschuiving van 2 500 arbeidsplaatsen is uit de Brusselse vestigingen (7 973 min 5 480) neemt de tewerkstelling echter maar met 0,1% toe. Het Waals Gewest is ontvanger van 2 300 arbeidsplaatsen die verschuiven vanuit andere vestigingen⁴. Door deze verschuiving ligt de netto toename 0,2 procentpunt hoger dan wat we op basis van de aanwervingen en exits verwachten.

⁴ Deze 2 300 arbeidsplaatsen zijn de netto verschuiving naar het Waals Gewest. Dit zijn niet noodzakelijk de jobs die netto uit het Brussels Gewest verschoven.

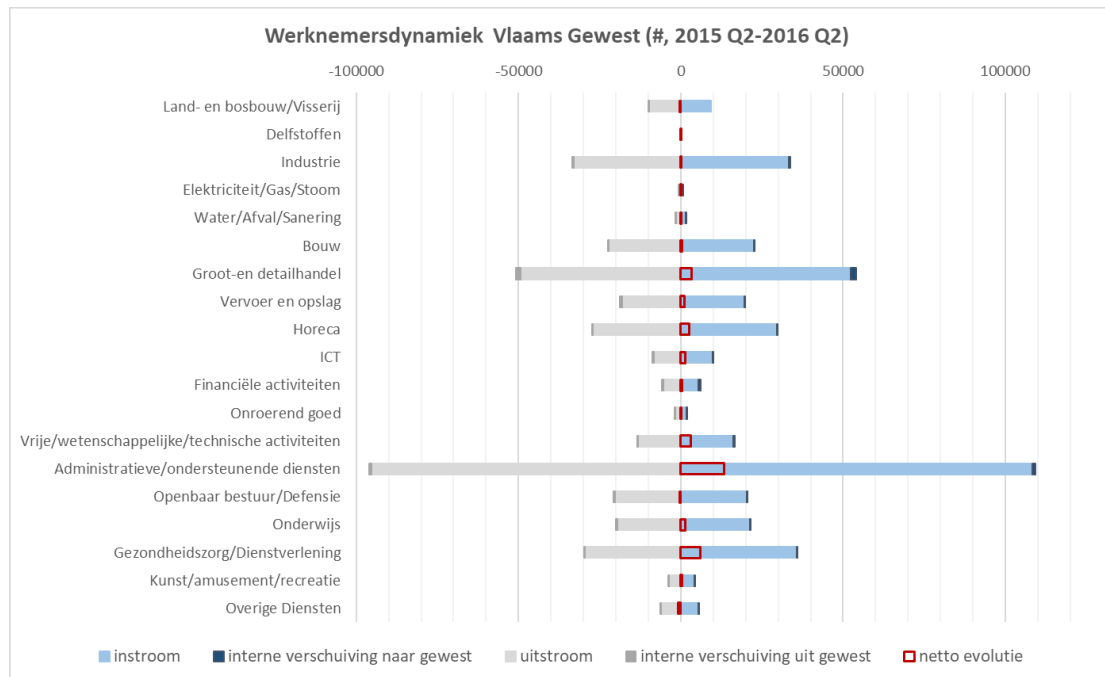
We lichten deze interne verschuivingen in detail toe per bedrijfssector. Figuur 6 toont de in- en uitstroom van werknemers in Brusselse vestigingen, inclusief de verschuivingen van en naar vestigingen in een ander gewest, per sector. Wat de ondersteunende diensten betreft (NACE N) observeren we netto een grote verschuiving van arbeidsplaatsen uit de Brusselse vestigingen. Deze verschuiving zit in hoofdzaak bij NACE-afdeling 81, diensten in verband met gebouwen (1 100 arbeidsplaatsen verschuiven naar het Vlaams of Waals Gewest). Het betreft hier typisch grote dienstenleveranciers en dienstencheque-ondernemingen, waarvoor de link tussen personeel en werkplaats niet altijd eenduidig te bepalen valt⁵. Bijkomend zien we een netto interne verschuiving uit het Brussels Gewest voor de financiële sector, openbaar bestuur (door onder meer de verschuiving van bevoegdheden naar de andere gewesten na de 6de staatshervorming) en de bouw. Omgekeerd zien we voor onder meer de logistieke sector en de gezondheidszorg netto een interne verschuiving naar het Brussels Gewest.

Figuur 6 Werknemersdynamiek Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar sector (#, 2015-2016)

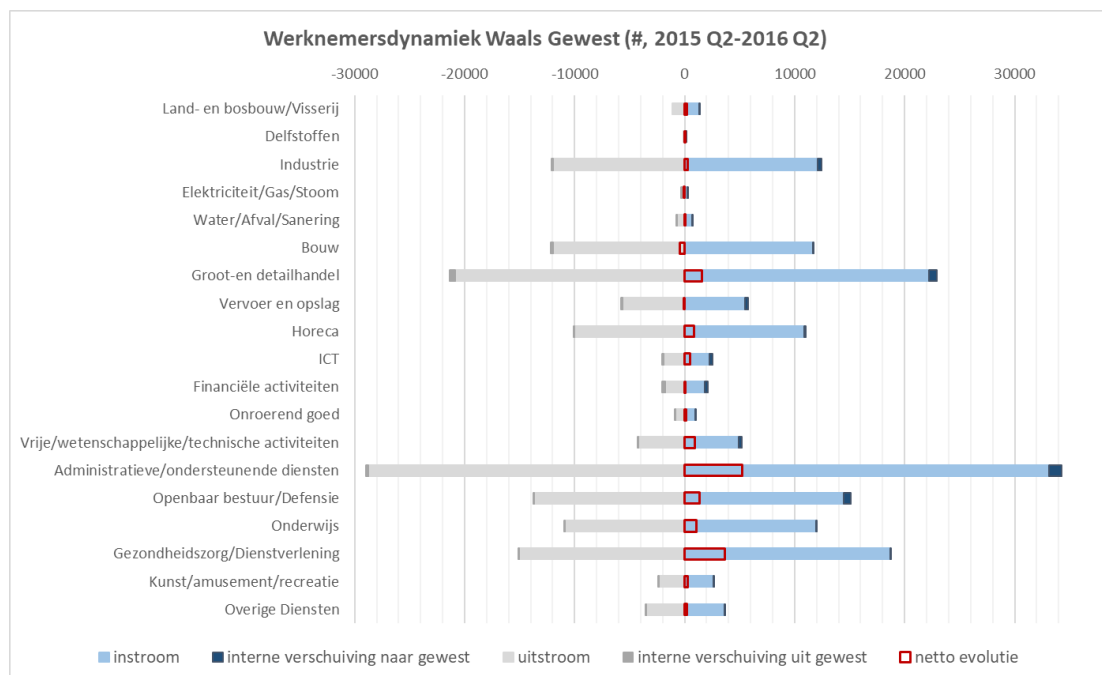

⁵ Het kan met andere woorden gaan over verschuivingen zonder een reële verplaatsing van personeel omdat de jobs niet eenduidig aan één locatie zijn gebonden.

Figuur 7 Werknemersdynamiek Vlaams Gewest naar sector (#, 2015-2016)

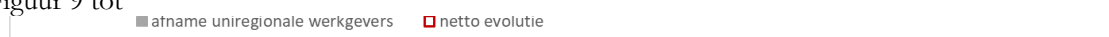

Figuur 8 Werknemersdynamiek Waals Gewest naar sector (#, 2015-2016)

3.2 Sectorale verschillen in macrodynamiek tussen de gewesten

Figuur 9 tot

Figuur 14 gaan dieper in op de sectorale verschillen tussen de gewesten wat de tewerkstellingsevolutie betreft. Een overzicht van de verschillende sectoren is te vinden in de bijlage, Tabel 5.

De groeiende sectoren in het **Brussels Gewest** zijn onder meer de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (NACE Q, 1 869 arbeidsplaatsen of een groei van 3,3%), onderwijs (NACE P, 1 543 arbeidsplaatsen), kunst en recreatie (NACE R, 749 jobs) en - in mindere mate - de ICT-sector (NACE J), de gespecialiseerde diensten (NACE M) en de logistieke sector (NACE H). De gezondheidszorg kent, in vergelijking met de andere gewesten, een hoge brutogroei van 5%, of 2 872 arbeidsplaatsen. Ook de nettogroei binnen onderwijs valt te verklaren door een hogere brutotoename (3,4% t.o.v. ongeveer 1,5% in de andere gewesten. Binnen de cultuur- en recreatiesector is de brutoafname dan weer opmerkelijk lager dan in de andere gewesten: 5,4% tegenover 8% in het Vlaams en 7,9% in het Waals Gewest. Ook de brutotoename ligt ongeveer 3 procentpunt hoger in het Brussels Gewest: 13,3% tegenover 11% en 10,2% in het Vlaams en Waals Gewest.

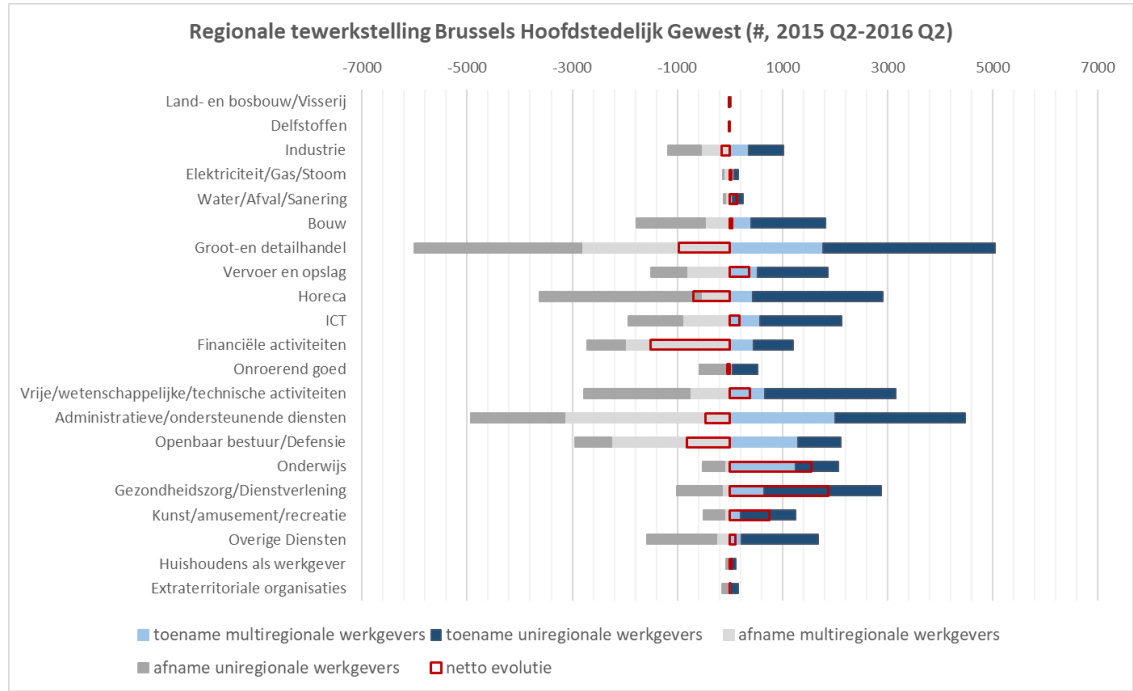
Onder meer in de ondersteunende diensten (NACE N), openbaar bestuur (NACE O), de groot- en detailhandel (NACE G), Horeca (NACE I) en de financiële sector (NACE K, 1 513 arbeidsplaatsen) kent het aantal arbeidsplaatsen een krimp. Voor de ondersteunende diensten ligt zowel de brutotoename als de brutokrimp lager dan in de andere gewesten, respectievelijk 7,1% en -7,9% tegenover 8,2% en -2,9% in het Vlaams Gewest en 9,8% en -4% in het Waals Gewest. Binnen de groot- en detailhandel ligt de krimp duidelijk aan een hogere brutoafname dan in vergelijking met de andere gewesten, met -10,5% t.o.v. -6% in het Vlaams Gewest en -6,9% in het Waals Gewest). De brutotoename ligt op een gelijkaardig niveau als de andere gewesten. Voor de horeca geldt dan weer een relatief lage brutoafname in vergelijking met de andere gewesten (-13,6% tegenover ongeveer -16,2% voor het Vlaams en Waals Gewest), maar een lagere brutogroei (+11% tegenover ongeveer +20%).

In het **Vlaams Gewest** kent het merendeel van de sectoren een groei. In tegenstelling tot de situatie in het Brussels Gewest zijn het net de ondersteunende diensten (NACE N) die netto een grote toename van de tewerkstelling genereren (namelijk 5,3%) Dit komt in hoofdzaak door een lagere brutoafname (-2,9%). Onderliggend zien we netto voornamelijk een stijging bij NACE-afdelingen 78 (terbeschikkingstelling van personeel, 7 791 arbeidsplaatsen) en 81 (diensten in verband met gebouwen, 4 500 arbeidsplaatsen). Daarnaast kent ook de gespecialiseerde dienstverlening (NACE M, waaronder juridische dienstverlening, adviesbureaus, activiteiten van hoofdzetels, ...) netto een toename met 3 034 arbeidsplaatsen, of 3,7%. In het Vlaams Gewest ligt de brutotoename met 9,4% tussen deze in het Waals (11,4%) en het Brussels Gewest (8,4%); de brutoafname is met 5,7% dan weer de laagste van de 3 gewesten. Ook de groot- en detailhandel (NACE G) en de horeca (NACE I), de gezondheidszorg (NACE Q) en de ICT-sector (NACE J) gaan er op vooruit. De toename in de financiële sector (+424 arbeidsplaatsen) wordt in grote mate gedreven door de inwaartse verschuiving vanuit andere vestigingen in het Brussels Gewest (+365 arbeidsplaatsen), zoals blijkt uit Figuur 7.

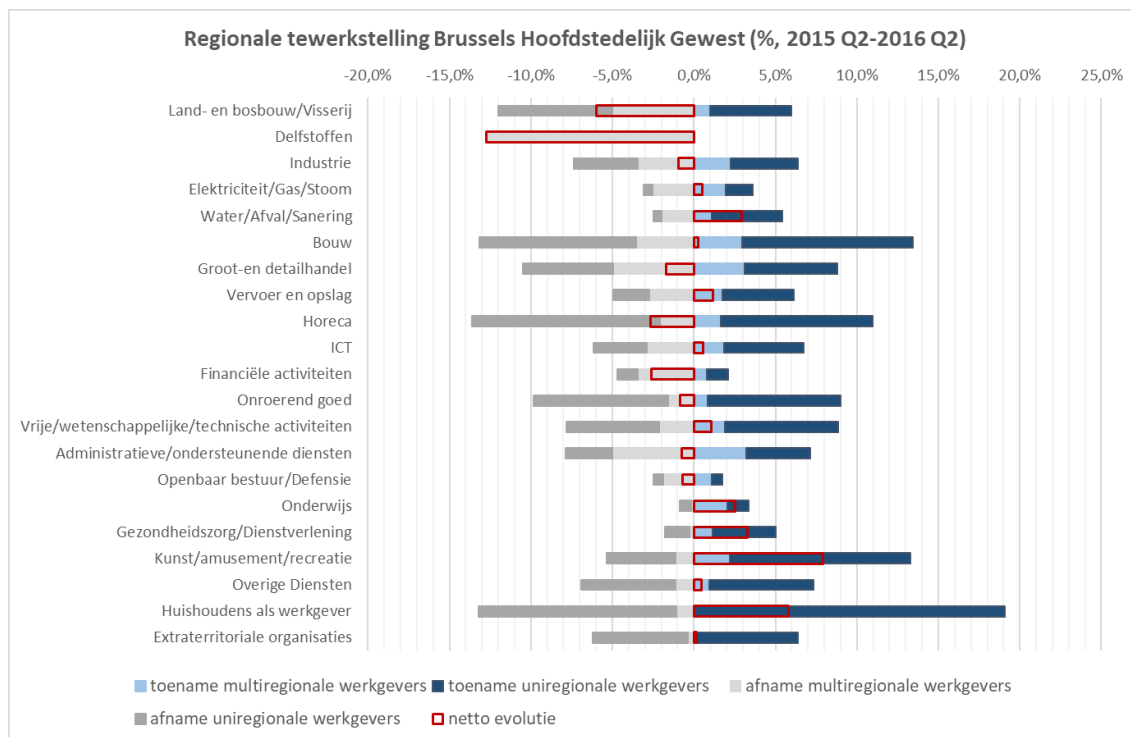
Het **Waals Gewest** kent een gelijkaardige evolutie. Opnieuw zien we netto een groei in bijna alle sectoren, uitgezonderd de bouw (NACE F, -423 arbeidsplaatsen), de logistieke sector (NACE H) en de productie en distributie van elektriciteit, die beide een lichte achteruitgang kennen. Net zoals in het Vlaams Gewest ligt de stijging van de tewerkstelling in hoofdzaak bij de ondersteunende diensten (NACE N, 5 247 arbeidsplaatsen of een groei van 5,9%), de gezondheidszorg (NACE Q, 3 650 arbeidsplaatsen), de groot- en detailhandel (NACE G, 1.592 jobs) en de horeca, evenals de publieke sector (NACE O en P, openbaar bestuur en onderwijs). Binnen de ondersteunende diensten valt - zoals bij het Vlaams Gewest - de hoge brutotoename op (9,8%). Bij de groot- en detailhandel zijn de brutotoename en brutoafname van dezelfde grootteorde (respectievelijk 8,1% en -6,9%, netto 1,2%), maar door de omvang van de sector vertegenwoordigt dit een groot aantal jobs. Ook bij de andere krimpende sectoren liggen de brutotoename en -afname in elkaars verlengde: 4,3% en -4,4%

voor de logistieke sector; 10,7% en -11,4% voor de bouwnijverheid. Figuur 8 toont dat het Waals Gewest tevens netto-ontvanger is van arbeidsplaatsen binnen openbaar bestuur en defensie die vanuit andere vestigingen behorend tot dezelfde werkgever werden verschoven (+552). Ook vanuit de ondersteunende diensten verschuiven er jobs naar het Waals Gewest (872), maar opnieuw geldt de opmerking dat de relatie tussen job en vestiging minder eenduidig te maken is en niet noodzakelijk de (enige of reële) locatie weerspiegelt.

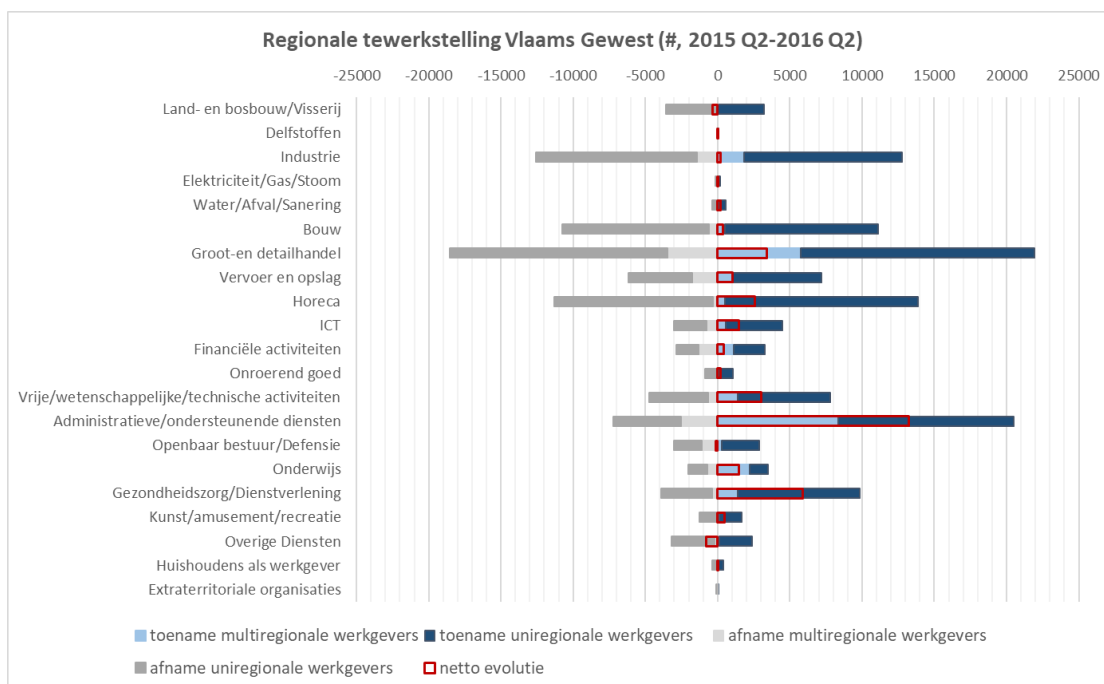
Figuur 9 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (#, 2015-2016)

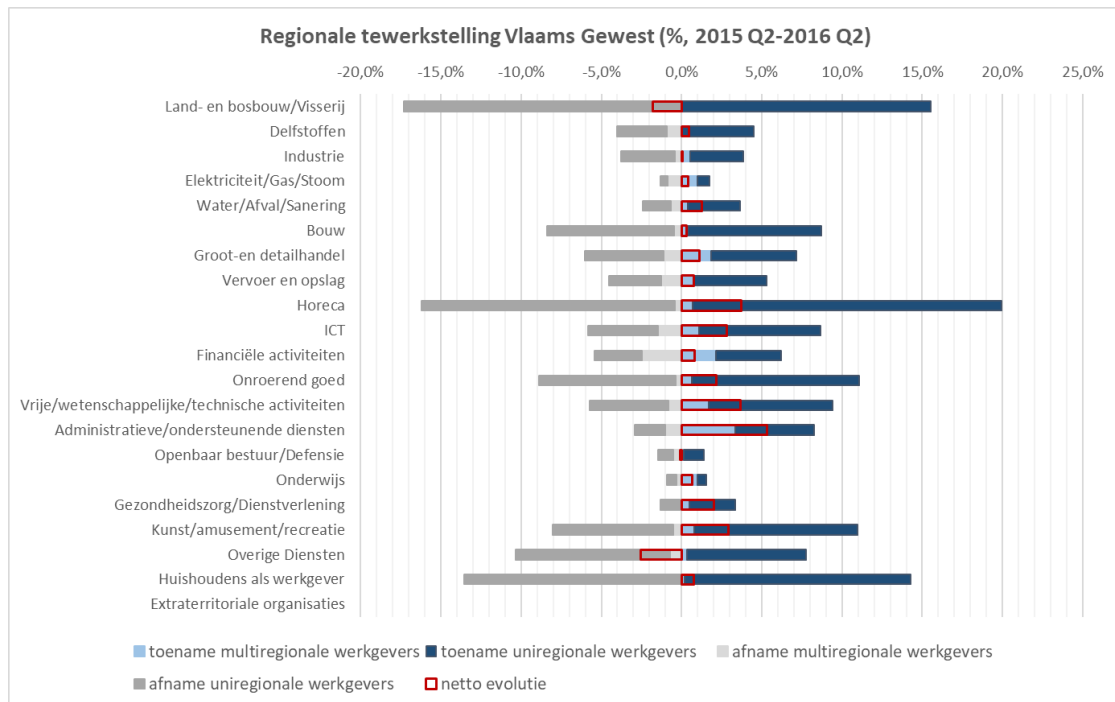
Figuur 10 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (% , 2015-2016)

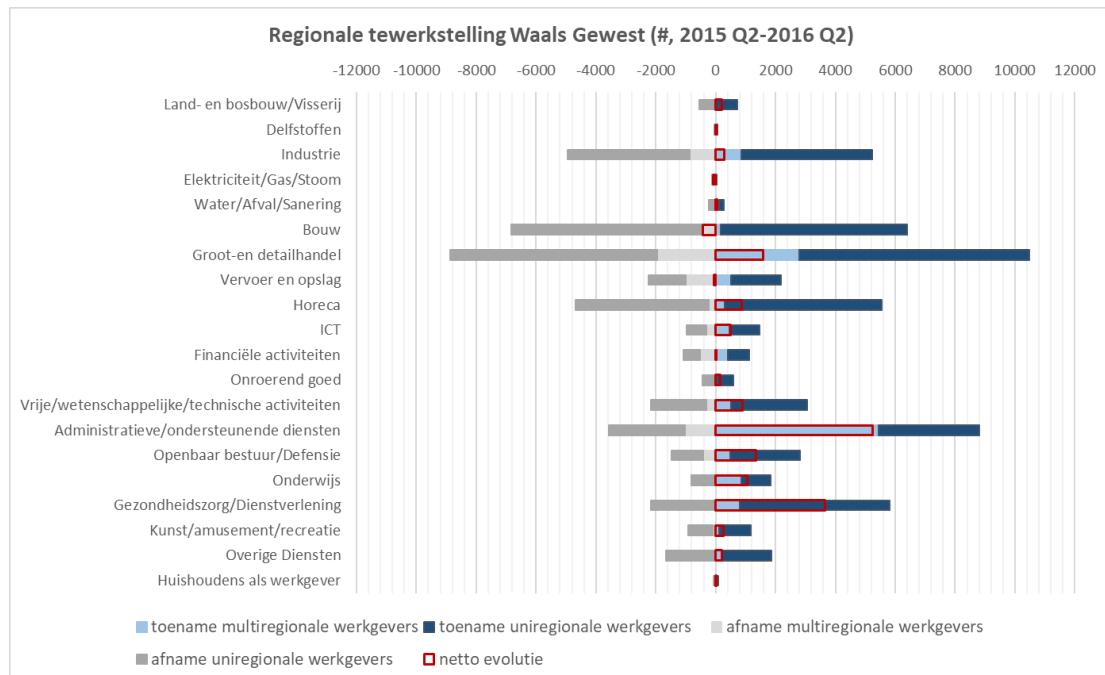
Figuur 11 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Vlaams Gewest (# , 2015-2016)

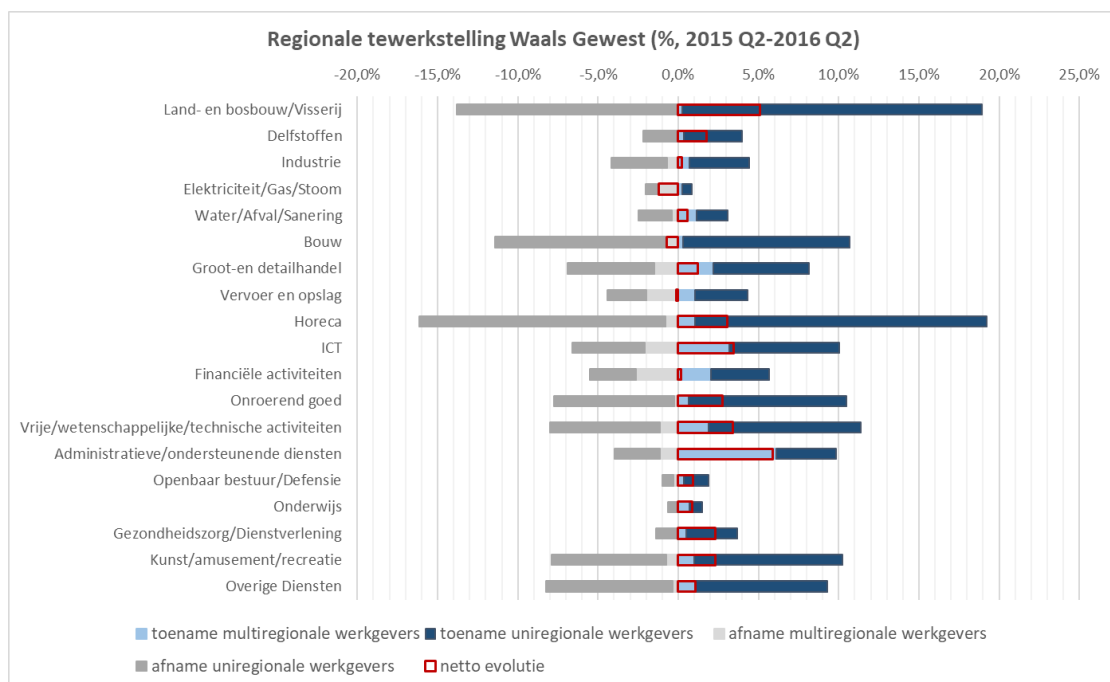
Figuur 12 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Vlaams Gewest (% , 2015-2016)

Figuur 13 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Waals Gewest (#, 2015-2016)

Figuur 14 Sectorale tewerkstellingsdynamiek in het Waals Gewest (% , 2015-2016)

4 | De tewerkstellingsdynamiek op provinciaal niveau

In deze sectie bekijken we de provinciale arbeidsmarktdynamiek, inclusief deze in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We richten ons hier op de belangrijkste evoluties in de tewerkstelling, zowel bruto (de toe- en afname van het aantal arbeidsplaatsen) als netto, en lichten enkele sectorale verschillen toe. We maken opnieuw een onderscheid tussen ondernemingen die op één of meerdere plaatsen actief zijn, maar ditmaal op het niveau van de provincies. Het merendeel van de kleine ondernemingen (<50 werknemers) behoort tot de groep van uniprovinciale ondernemingen. De evolutie van de tewerkstelling voor deze ondernemingen valt per definitie samen met de jobcreatie of -destructie binnen deze provincies. Bij de multiprovinciale ondernemingen wordt per provincie de toename (of afname) gemeten, die zowel resulteert uit de instroom en uitstroom als de interne verschuivingen van personeel tussen vestigingen in verschillende provincies. De provinciale dynamiek van werknemers (aanwervingen en exits) wordt in deze review niet opgenomen. Wel wordt in de bijlage de sectorale opsplitsing per provincie gemaakt, zodat de provinciale verschillen beter geduid kunnen worden.

4.1 Macrodynamiek van de arbeidsmarkt per provincie

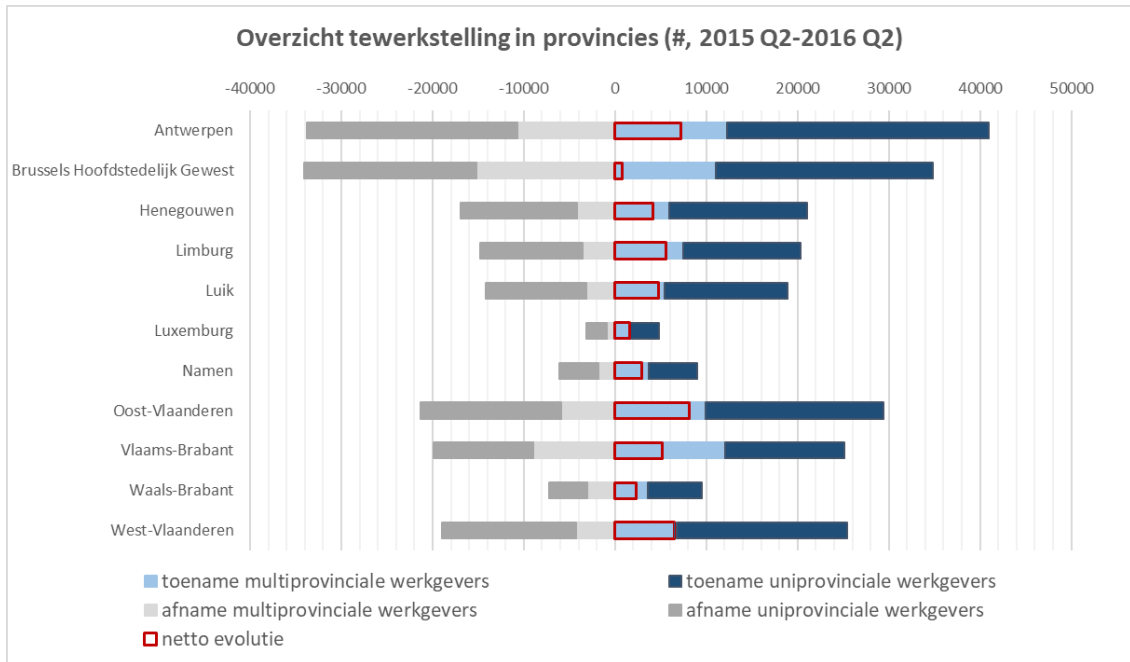
Figuur 15 en Figuur 16 tonen deze tewerkstellingsdynamiek, zowel in absolute als in relatieve termen.

Tabel 4 vat vervolgens de belangrijkste cijfers samen. De tewerkstelling gaat er in de periode 2015-2016, gemeten op het einde van het tweede kwartaal, in alle provincies netto op vooruit. De hoogste netto toename - in absolute termen - wordt opgetekend in **Oost-Vlaanderen**. Hier zijn 8 091 arbeidsplaatsen gecreëerd. In totaal kwamen er 29 452 arbeidsplaatsen bij in de Oost-Vlaamse bedrijven en vestigingen die groeiden en verdwenen er 21 361 jobs in de krimpende bedrijven. In provincie **Antwerpen** liggen deze brutocomponenten hoger (40 971 jobs erbij en 33 787 jobs die verdwijnen) maar ligt de netto-evolutie - met 7 184 jobs - niettemin lager. Dit ligt niet aan een verschil in de bruto-toename (voor beide provincies +6%), maar wel aan een hogere relatieve bruto-afname van de tewerkstelling in Antwerpen (-4,9% t.o.v. -4,4% in Oost-Vlaanderen).

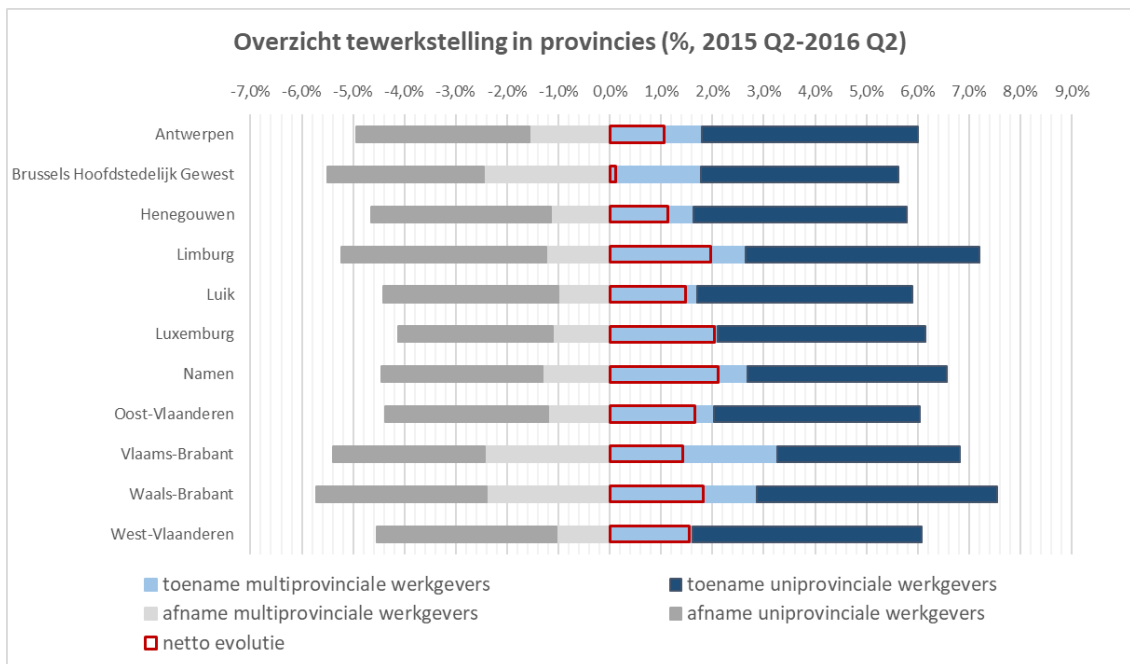
De tewerkstelling in **Namen, Luxemburg** en **Limburg** kent netto de grootste relatieve groei, met respectievelijk 2,1%, 2% en opnieuw 2%. De stijging in Limburg wordt in grote mate gedreven door een hoge toename van de bruto tewerkstelling: het aantal arbeidsplaatsen in groeiende vestigingen gaat er met 7,2% op vooruit. In Namen en Luxemburg ligt de toename van de tewerkstelling lager, maar is de afname van het aantal arbeidsplaatsen (in krimpende vestigingen) ook lager (4,4% en 4,1%). Ook **Vlaams-Brabant** kent een hoge procentuele toename van 6,8%; de afname van de tewerkstelling is hier echter 5,4% (wat netto +1,4% oplevert).

Het **Brussels Gewest** kent - in vergelijking met de andere provincies - een van de hoogste relatieve bruto-afnames van de tewerkstelling: -5,5%. Onder meer de afname bij multiprovinciale werkgevers (-2,5%) lijkt deze evolutie te drijven. Zoals reeds uit de vorige sectie bleek zijn er enkele sectoren die in hoofdzaak in het Gewest gevestigd zijn en een afname kennen, zie onder meer openbaar bestuur, de financiële sector. Enkele ondersteunende diensten en activiteiten (sectie N), waaronder de uitzendsector kennen in het Brussels Gewest ook een relatief hoge bruto afname van -5%. **Waals-Brabant** kent in zijn geheel een hogere bruto afname (namelijk -5,7%), maar met 7,5% is de bruto toename wel de hoogste van alle provincies.

Figuur 15 Subregionale tewerkstellingsdynamiek (2015-2016)

Figuur 16 Subregionale tewerkstellingsdynamiek (% , 2015-2016)

Tabel 4 Provinciale tewerkstellingsdynamiek (# en %, 2015-2016)

Gewest	Toename		Afname		Netto	
	#	%	#	%	#	%
Antwerpen	40971	6,0%	33787	4,9%	7184	1,1%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	34833	5,6%	34090	5,5%	743	0,1%
Henegouwen	21070	5,8%	16934	4,7%	4136	1,1%
Limburg	20325	7,2%	14758	5,2%	5567	2,0%
Luik	18876	5,9%	14133	4,4%	4743	1,5%
Luxemburg	4776	6,2%	3192	4,1%	1584	2,0%
Namen	8963	6,6%	6068	4,4%	2895	2,1%
Oost-Vlaanderen	29452	6,0%	21361	4,4%	8091	1,7%
Vlaams-Brabant	25111	6,8%	19894	5,4%	5217	1,4%
Waals-Brabant	9510	7,5%	7221	5,7%	2289	1,8%
West-Vlaanderen	25417	6,1%	18956	4,5%	6461	1,5%

4.2 Sectorale verschillen in macrodynamiek tussen de provincies

Wat de sectorale dimensie betreft zien we ruwweg dezelfde sectoren groeien: vooral de ondersteunende diensten (NACE N, o.a. uitzendsector en reiniging van gebouwen) en de gezondheidszorg kennen netto een toename; daarnaast lijken ook openbaar bestuur, onderwijs, de bouwsector en de horeca in de meeste provincies te groeien. Wel zijn er enkele opvallende verschillen. De relatieve netto toename in de ondersteunende sectoren, zoals uitzend, reiniging of beveiliging, is in enkele provincies meer uitgesproken: Limburg (+9,5%), Luik (+7,5%), Namen (+12%), Oost- en West-Vlaanderen (+6,3% en +6,8%). Wel zien we dat deze toename in hoofdzaak bij de grotere, multiprovinciale ondernemingen ligt. We zien voor deze provincies zowel een hoge bruto-toename (onder meer 13,5% voor Limburg en 15,8% voor Namen) en een relatief lage bruto-afname (2,9% voor West-Vlaanderen, 3,8% voor Namen, 4% voor Limburg). In Waals- en Vlaams-Brabant en het Brussels Gewest valt voor deze sector de hogere bruto-afname op: respectievelijk -6,7%, -8,8% en -7,9%.

De stijging in de gespecialiseerde diensten (NACE M, waaronder activiteiten van hoofdkantoren, consultancy, ...) is voornamelijk voelbaar in Vlaams- en Waals-Brabant (respectievelijk netto 4,5% en 63%, met 1 090 en 380 arbeidsplaatsen). In deze provincies zien we een belangrijke bijdrage aan de brutogroei van multiprovinciale werkgevers (+5,5% voor Waals-Brabant en +4,4% voor Vlaams-Brabant); in de andere provincies is deze bijdrage beperkt tot 1 tot 3% en valt de brutogroei voornamelijk te situeren bij (kleinere) uniprovinciale werkgevers.

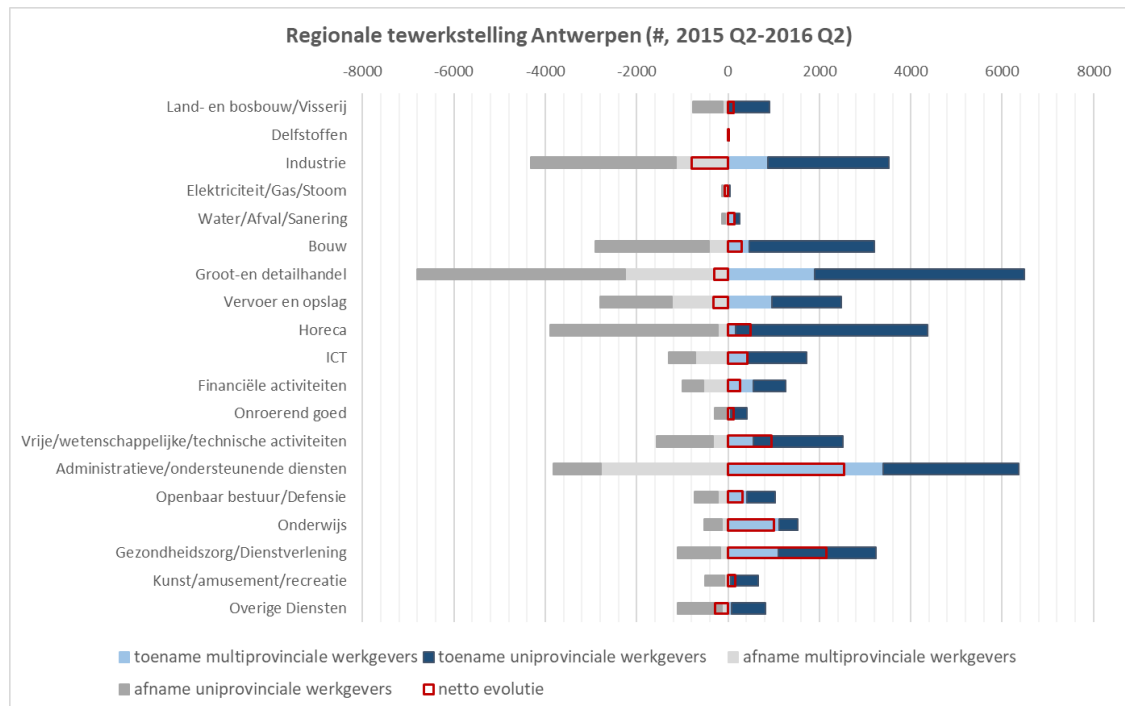
De **industriële activiteiten** (NACE C) gaan er overall licht op vooruit, behalve in Antwerpen, Henegouwen en Vlaams-Brabant. De brutogroei ligt tussen 4% en 6%; enkel in Antwerpen is deze met +3,4% wat lager. Wat de **logistieke sector** betreft (NACE H) is er vooral een sterke toename in Oost-Vlaanderen en Limburg (respectievelijk netto 3,5% en 5,2%, voor 8 710 en 763 jobs). Antwerpen kent dan weer een lichte terugval van de tewerkstelling in deze sector. De brutotoename in Limburg en Oost-Vlaanderen ligt met 8,4% en 7,9% duidelijk boven de brutogroei in de andere provincies (zie Antwerpen 5,1%, Luik 3,3%, Vlaams-Brabant 5,6%). De **financiële sector** gaat er in Antwerpen dan weer op vooruit. Ook **computerconsultancy activiteiten en ICT** groeien netto, waarbij de brutotoename voor deze laatste sector te situeren valt bij de (kleinere) werkgevers met enkel vestigingen in Antwerpen.

5 | Bijlage

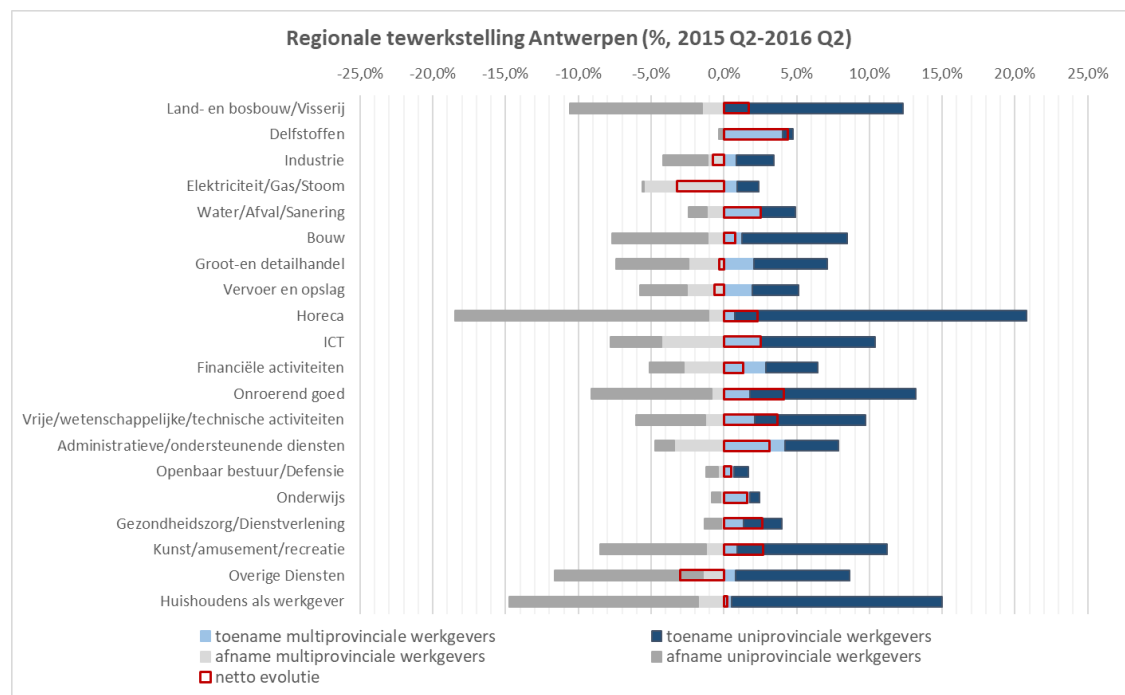
Tabel 5 **Overzicht NACE sectoren**

Sectie	Omschrijving
A	Landbouw, bosbouw en visserij
B	Winning van delfstoffen
C	Industrie
D	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
E	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
F	Bouwnijverheid
G	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen
H	Vervoer en opslag
I	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
J	Informatie en communicatie
K	Financiële activiteiten en verzekeringen
L	Exploitatie van en handel in onroerend goed
M	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten
N	Administratieve en ondersteunende diensten
O	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
P	Onderwijs
Q	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
R	Kunst, amusement en recreatie
S	Overige diensten
T	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
U	Extraterritoriale organisaties en lichamen

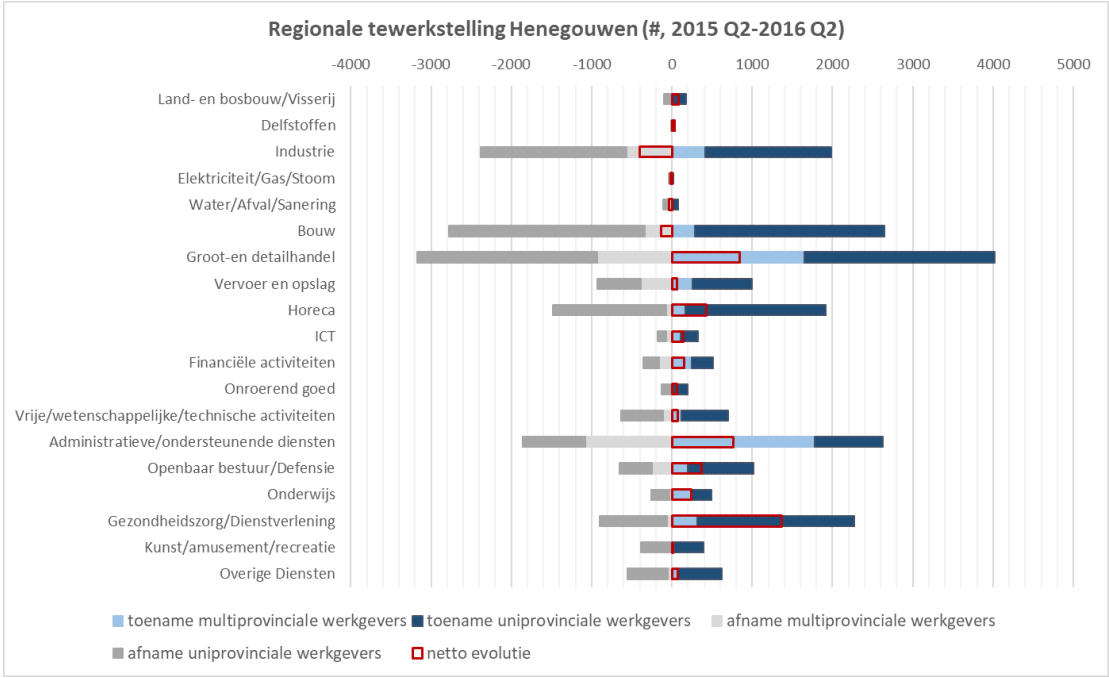
Figuur 17

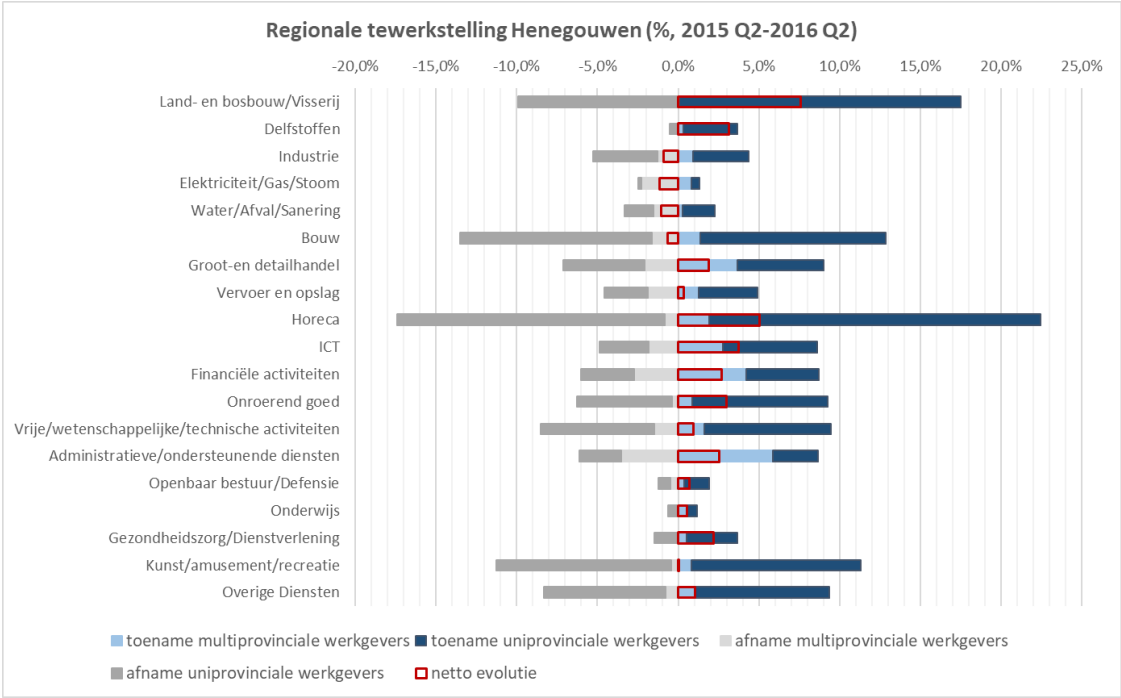
Figuur 18

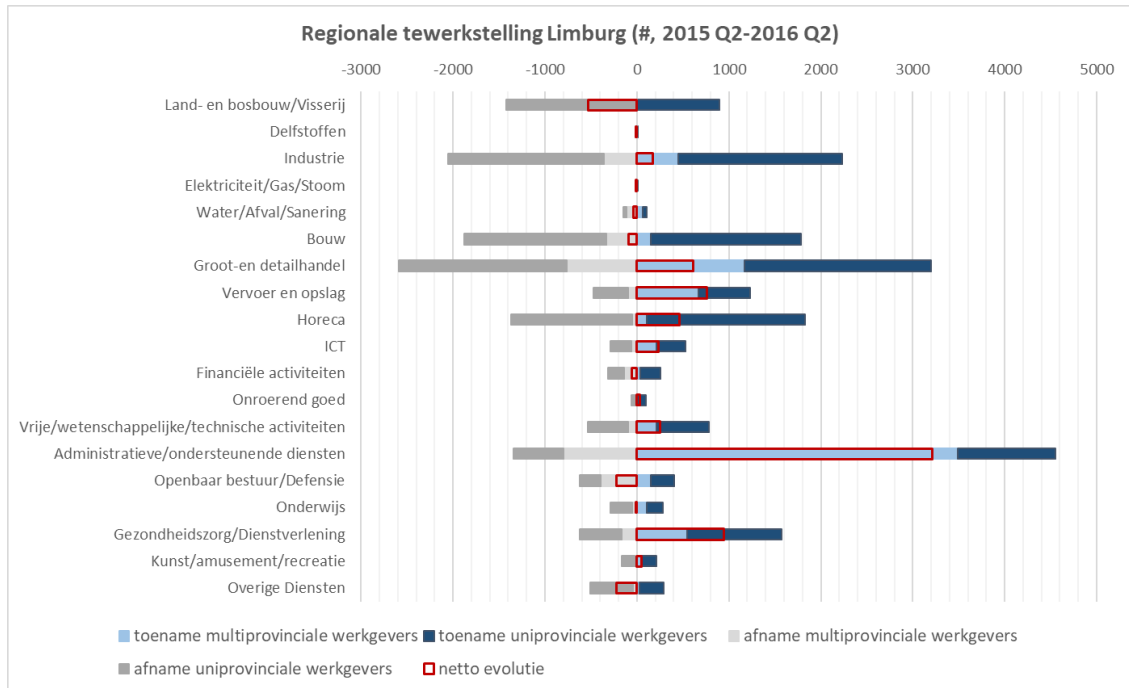
Figuur 19

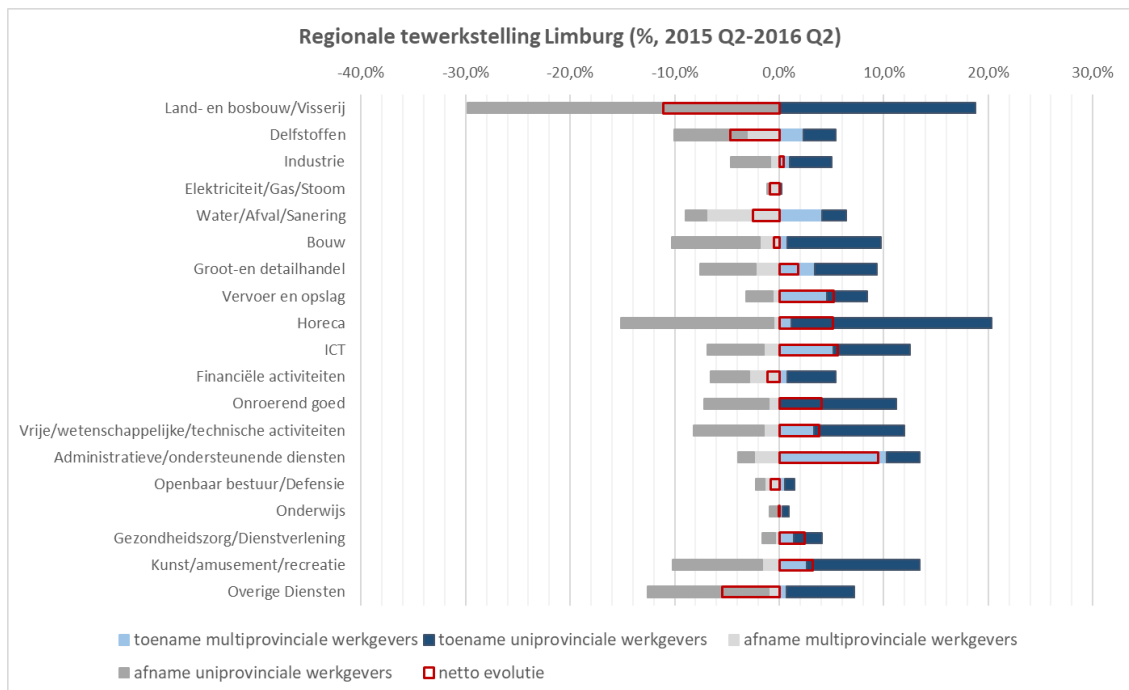
Figuur 20

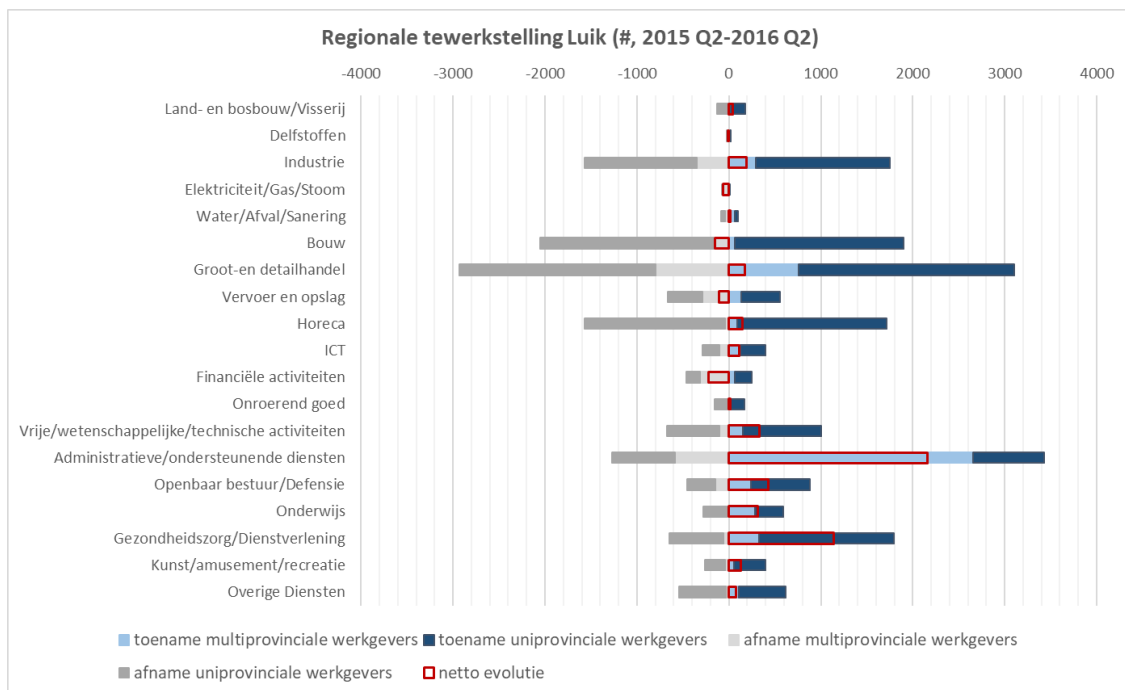
Figuur 21

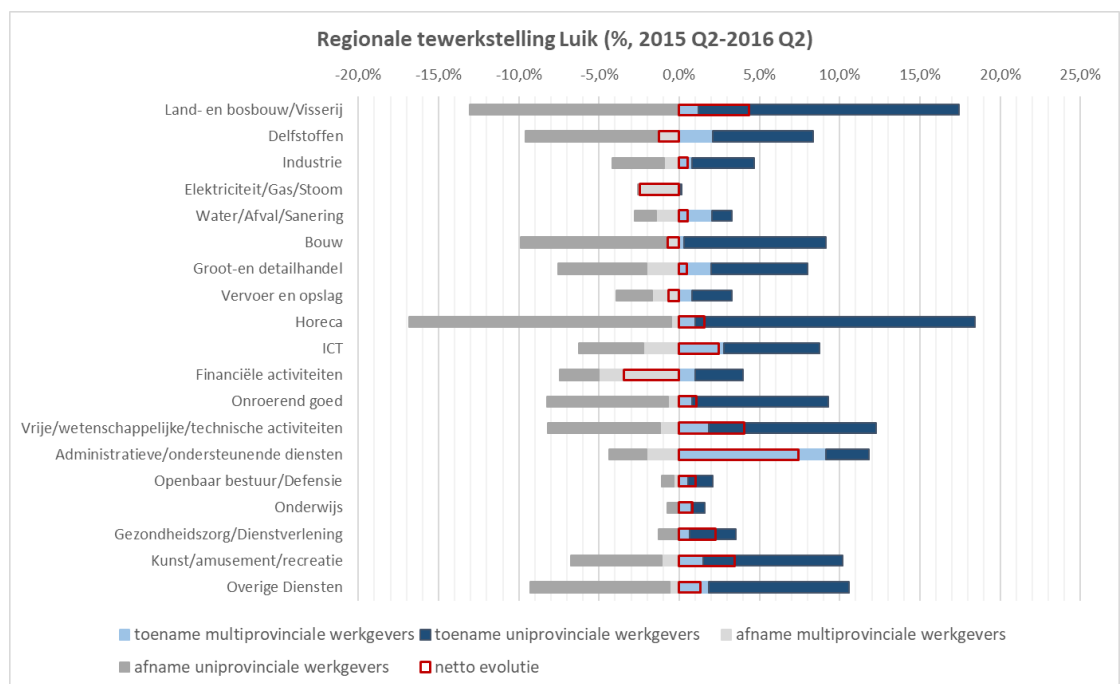
Figuur 22

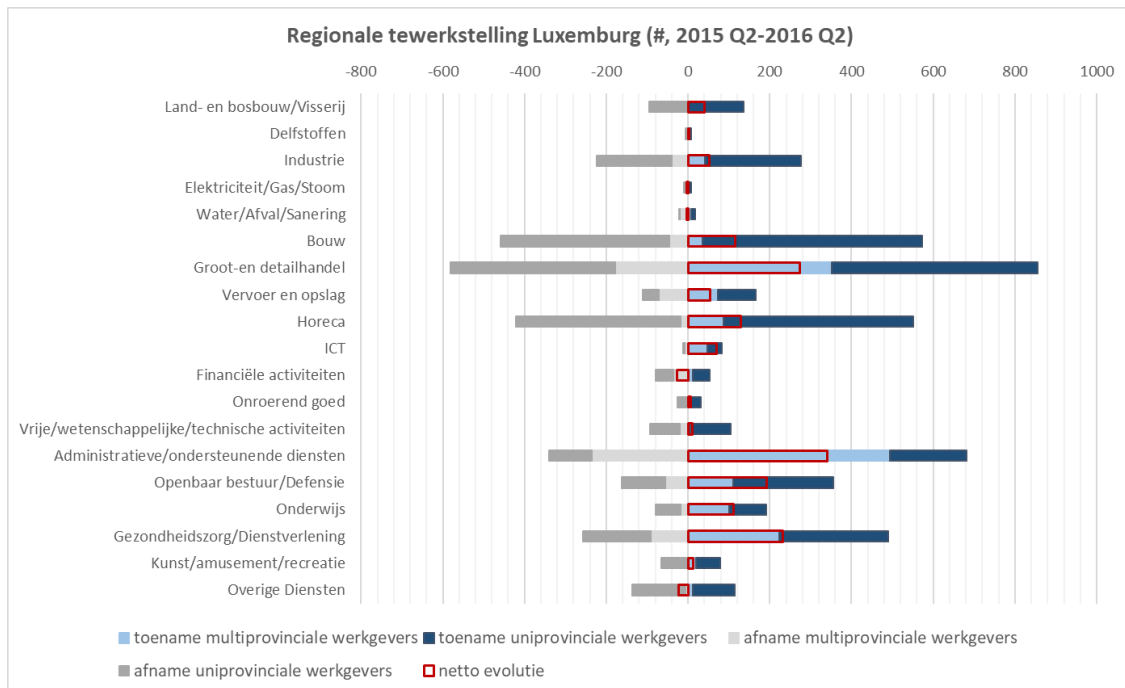
Figuur 23

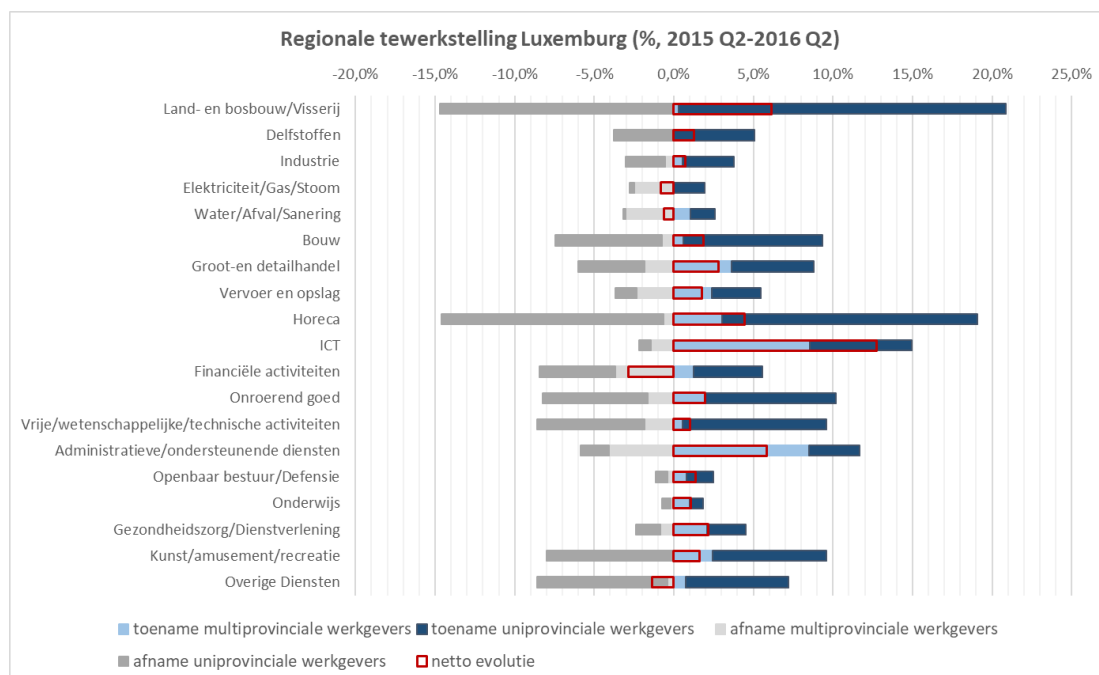
Figuur 24

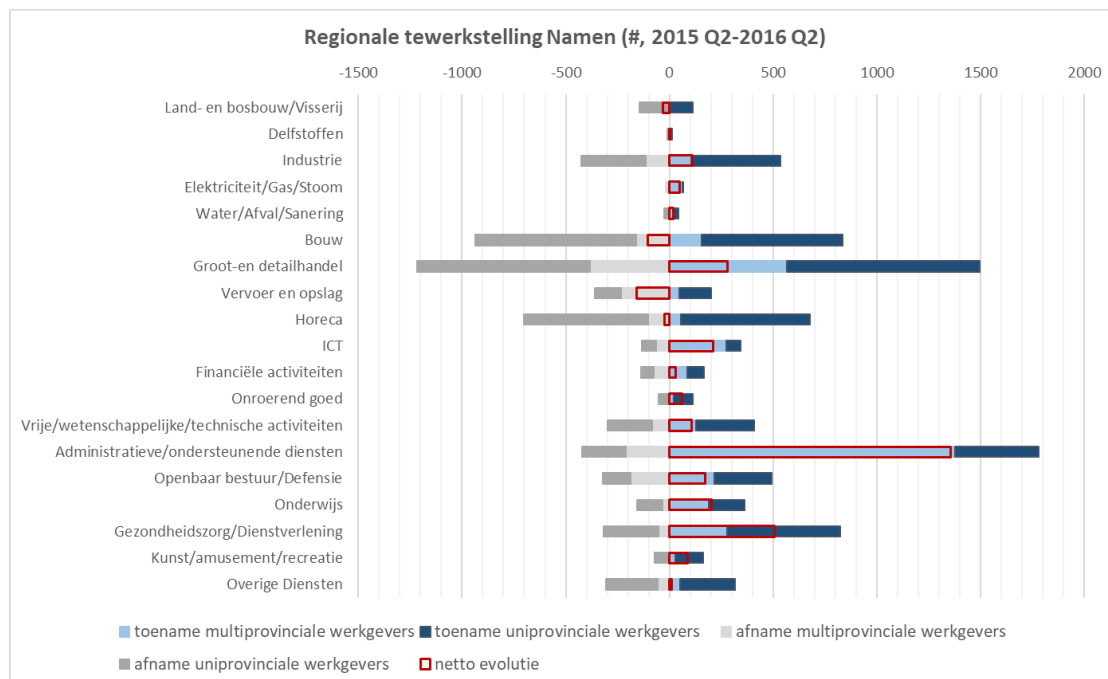
Figuur 25

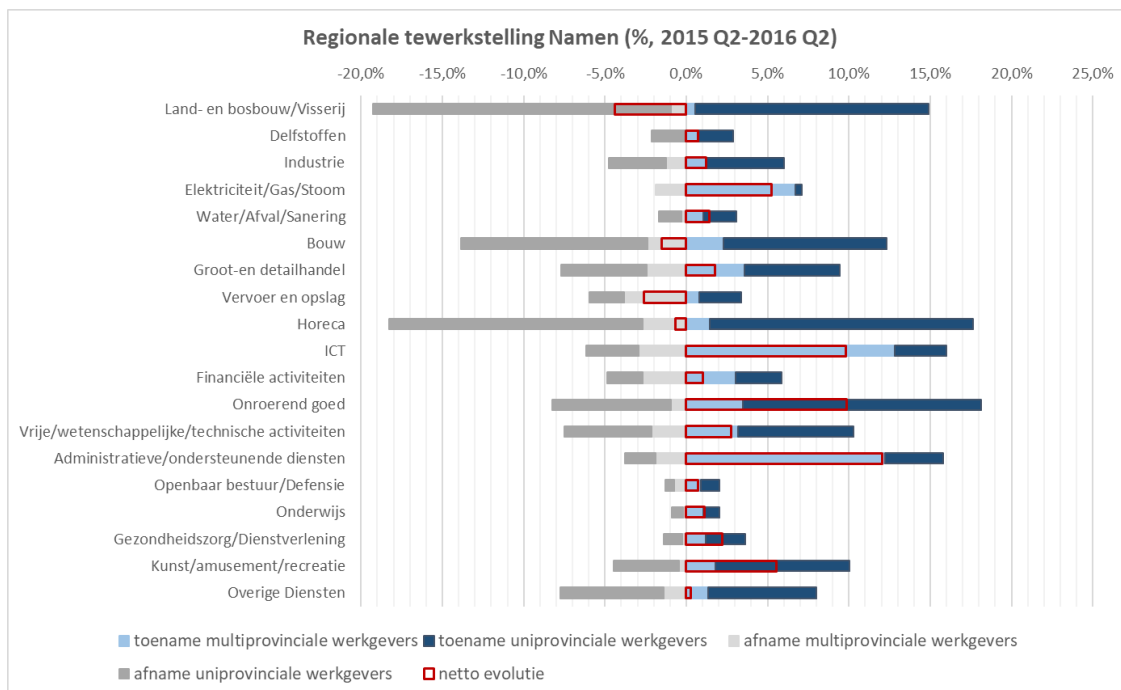
Figuur 26

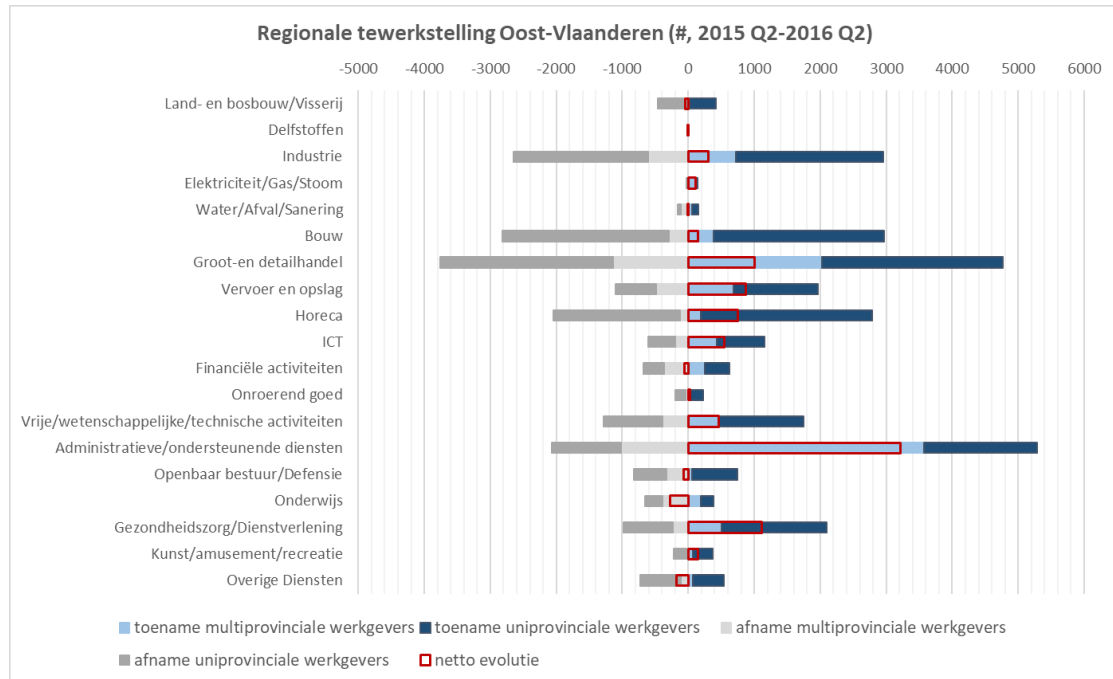
Figuur 27

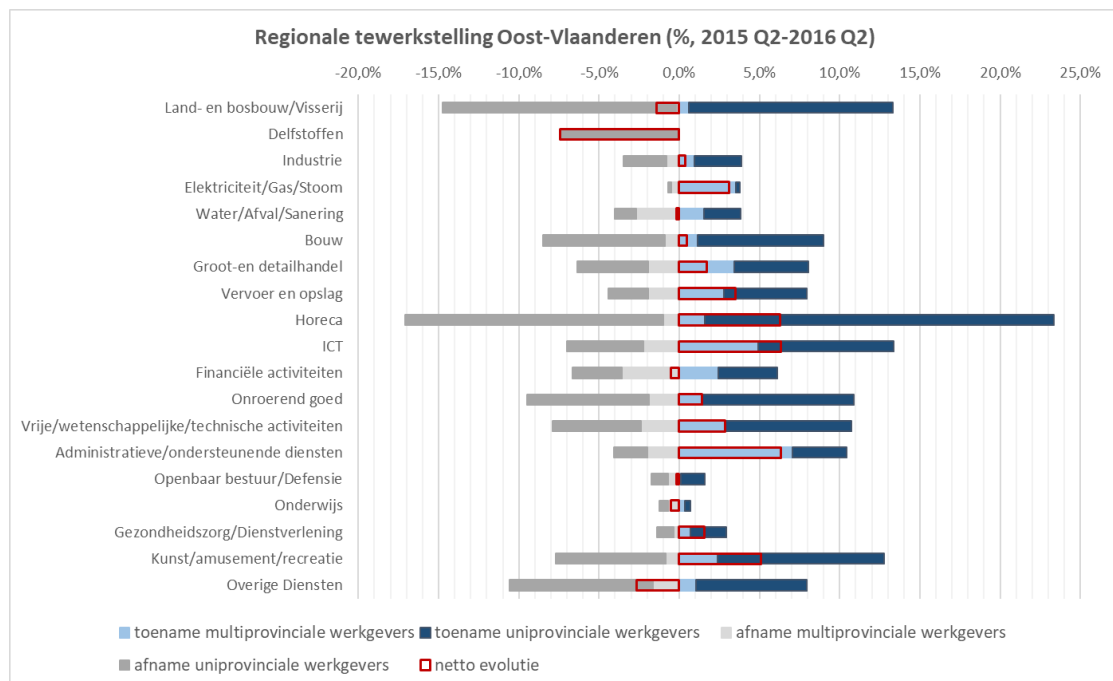
Figuur 28

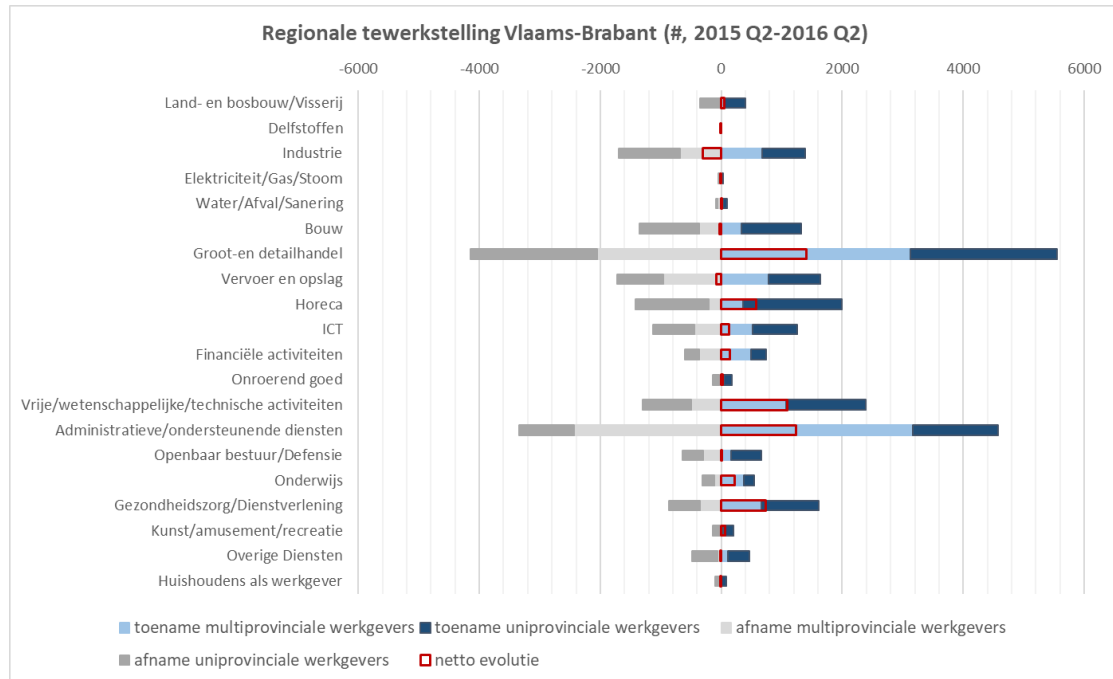
Figuur 29

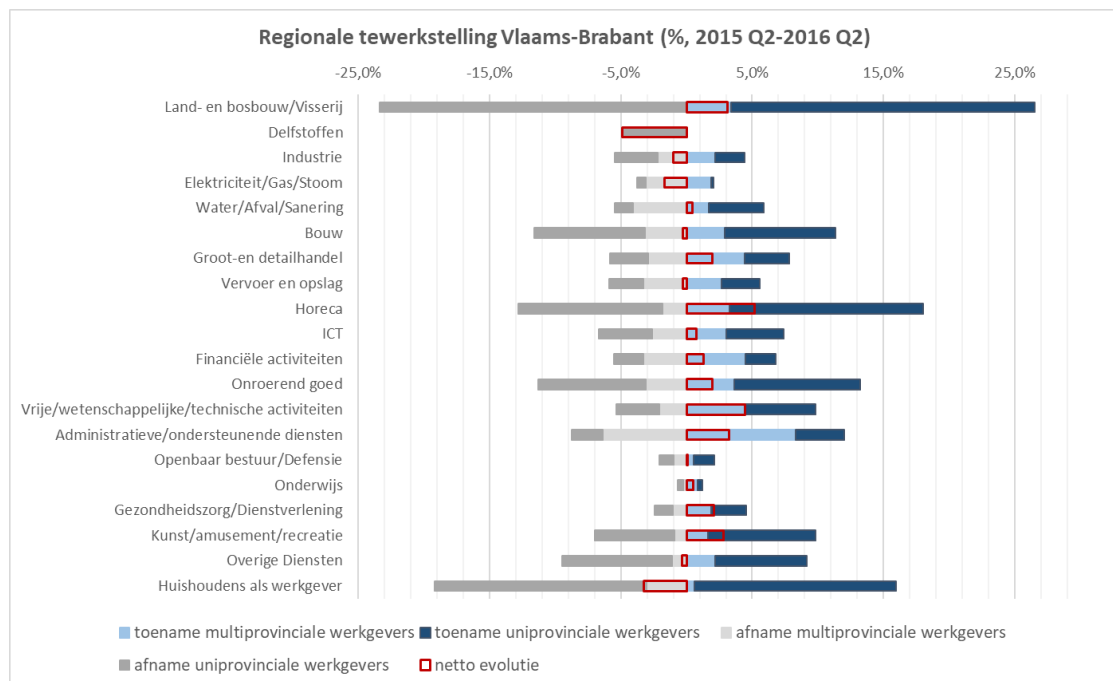
Figuur 30

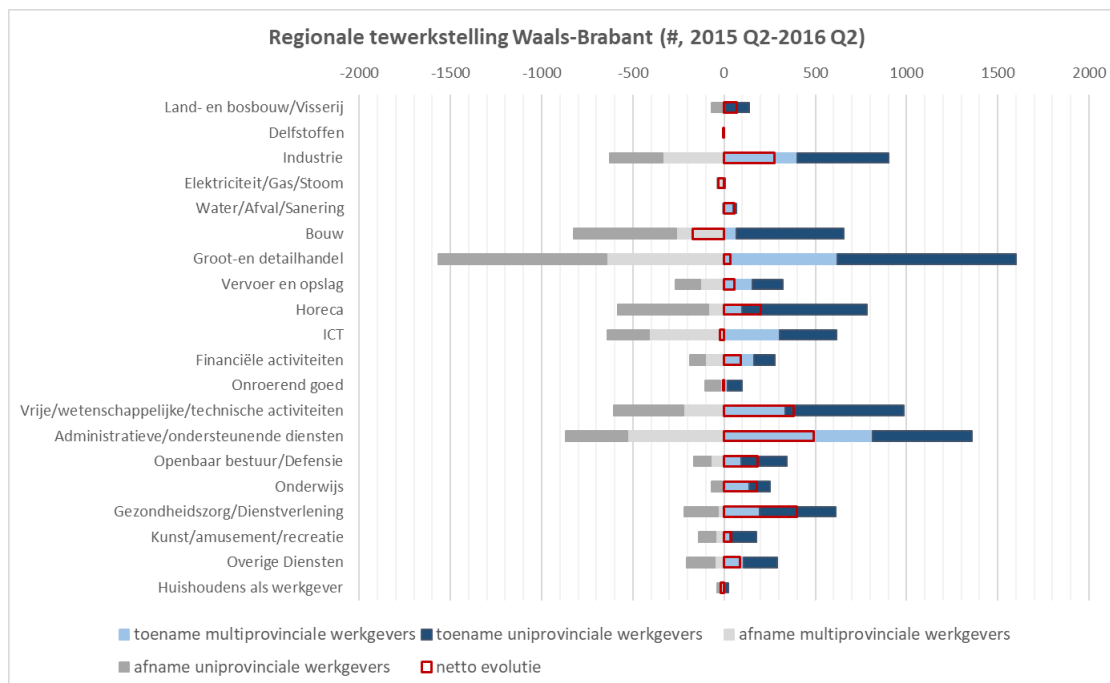
Figuur 31

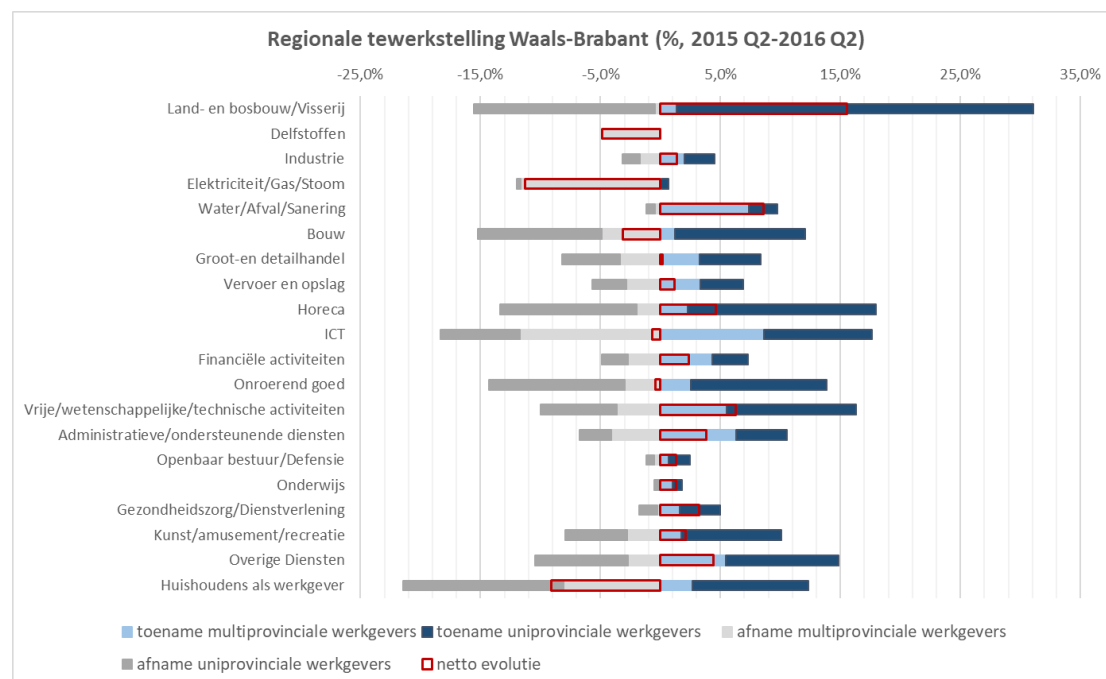
Figuur 32

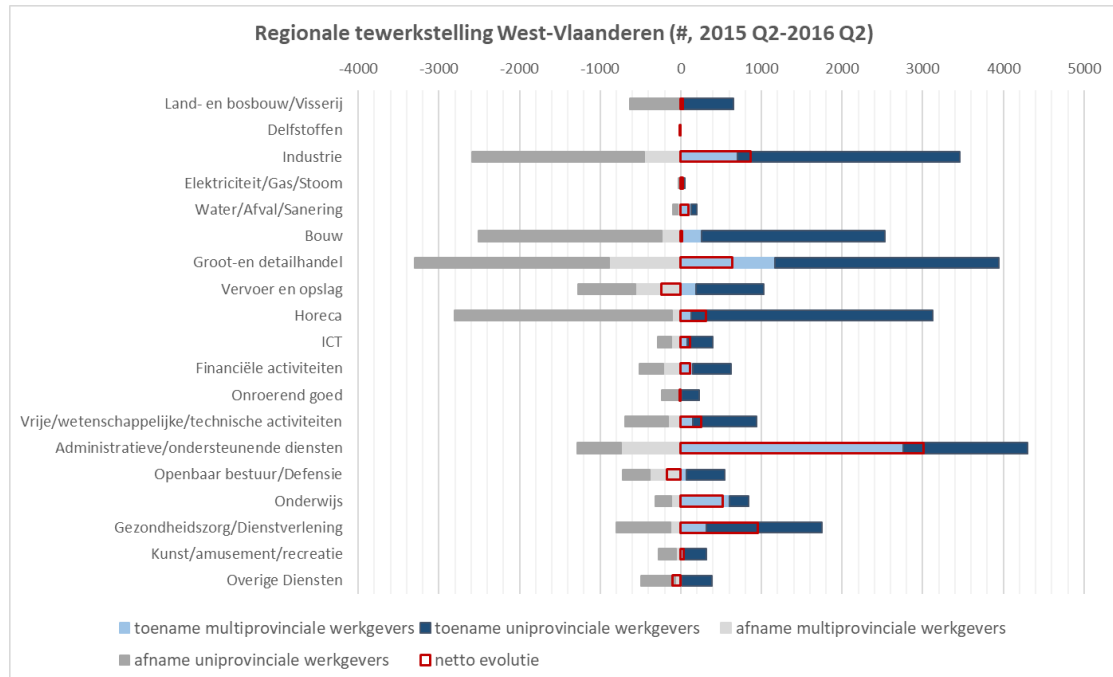
Figuur 33

Figuur 34

Figuur 35

Figuur 36

